

บทที่ 6

“ผีแม่”

1. ผู้หญิงกับ “ความเป็นแม่” และ “ผีแม่” ในละครโทรทัศน์

“การเป็นแม่” (motherness) ของผู้หญิง เกิดขึ้นจากสรีระที่ผู้หญิงสามารถให้กำเนิด และมีน้ำนมเลี้ยงดูเด็กได้ หากแต่ “ความเป็นแม่” (motherhood) ของผู้หญิง เกิดจาก อะไร?

ดังที่ได้เคยกล่าวไปแล้วในบทก่อน ๆ ว่า ภาพตัวแทนใน “สื่อโทรทัศน์” เป็นสิ่งที่ถูก “ประกอบสร้าง” ขึ้น และ “ละคร” ก็เป็นหนึ่งในสื่อโทรทัศน์ ซึ่งกาญจนา แก้วเทพ (2543, น. 288) ได้กล่าวว่า “ละครโทรทัศน์เป็นกระบวนการผลิตและสืบทอด “วัฒนธรรมของผู้หญิง” (Women Culture) ที่สำคัญที่สุด” ซึ่งหมายความว่า “สิ่งที่ละครโทรทัศน์สร้างสรรค์และสืบทอดขึ้นมาก็คือ “ผู้หญิงควรจะเป็นอะไร ผู้หญิงควรจะทำอะไร” แสดงให้เห็นว่า ละครโทรทัศน์ เป็นกลไกสำคัญในสังคม ที่จะ “ประกอบสร้าง” “ความเป็นผู้หญิง” ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือ “ความเป็นแม่”

ในงานวิจัยของ บงกช เสวตามร์ (2533, น. 35-58) ได้กล่าวถึงโครงเรื่องในภาพยนตร์ไทย ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างแม่ และ ลูก พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่าง แม่และลูก อยู่หลายประเภท ทั้งที่บังคับลูกเยี่ยงพัสดี¹ เป็นเพื่อนในอุดมคติ รับใช้ลูกเยี่ยงทาส และแม่แบบเจ้าหนี ซึ่งแม่เหล่านี้ แทบจะทั้งหมด จะมีชีวิตในตอนท้ายที่ขมขื่น มีเพียงแม่แบบเดียวเท่านั้น ที่มีความสุขกับลูกในตอนท้าย คือ แม่ที่เหมือนเป็นเพื่อนในอุดมคติ

นอกจากนี้ บงกช ยังสรุปไว้อีกว่า ภาพยนตร์ไทยได้ย้ำอยู่อย่างหนักแน่น ว่า แม่จะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติราวกับแม่พระ ไม่เช่นนั้น จะเกิดผลในทางลบขึ้นนานับการ ซึ่งหมายความว่า แม่ในภาพยนตร์ที่จะประสบความสำเร็จได้คือ แม่ที่เป็นคนดี มีคุณธรรม

ในที่นี้ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า “ความเป็นแม่” มีอยู่หลายหลายประการ ตามที่สังคมต้องการ จะ “ประกอบสร้าง” ขึ้นมา หากแต่ “ความเป็นแม่” ที่สังคมยกย่องนั้น มีแบบเดียว ซึ่งก็คือ แม่ที่มีคุณสมบัติราวกับ “แม่พระ” ทั้งนี้ ข้อค้นพบนี้ยังได้รับการยืนยันจาก หลักเกณฑ์การคัดเลือกแม่ดีเด่น ในโอกาสวันแม่แห่งชาติ ประจำปี 2540 ของสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (2540, น. 143-144) สรุปความได้ว่า แม่ดีเด่นทั้ง 5 ประเภทนั้น ลักษณะร่วมส่วนใหญ่ ที่จะต้องมีก็คือ ต้องมีอาชีพที่สุจริต และมีความประพฤติดี อบรมลูกให้กลายเป็นคนดีของสังคมได้

¹ แม่ที่บังคับการชีวิตลูกทุกอย่างโดยไม่สนใจว่าลูกของตนพอใจที่จะทำตามหรือไม่

ทั้งนี้ “ความเป็นแม่” ที่รัฐต้องการให้เป็นนั้น มีรากฐานจากอุดมการณ์การสร้างชาติในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (อ้างถึงใน จารุภา พานิชภัคดี, 2549, น. 23)

ดังนั้น อำนาจที่แท้จริงที่สร้าง “ความเป็นแม่” ที่สังคมต้องการไว้ ก็คือ “อำนาจ” รัฐ หรือ อำนาจของระบอบปิศาจไทย ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า สื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะ “สื่อโทรทัศน์และภาพยนตร์” ได้ประกอบสร้าง “ความเป็นแม่” ที่ดี ราวกับ “แม่พระ” เพื่อที่จะครอบงำ “ความเป็นแม่” ให้มีหนึ่งเดียว และต้องเป็นหนึ่งเดียวด้วย ดังนั้น เราอาจกล่าวได้ว่า “ความเป็นแม่” ที่เกิดขึ้นนั้นมีอำนาจของระบอบปิศาจไทยครอบงำอยู่ อย่างไรก็ตาม สมสุข หินวิมาน (2544, น. 228) ได้กล่าวไว้ว่า นอกจากละครจะทำการขัดเกลาผู้ชมเพศหญิงแล้ว นักวิชาการจำนวนมากก็ยืนยันว่าการดูโทรทัศน์ การเปิดรับชม และการตีความของผู้ชมสตรีเป็นส่วนหนึ่งในการปฏิบัติการทาง “วาทกรรมต่อต้าน” (resistant discourse) ได้เช่นกัน ทั้งนี้ แม้ในมุมหนึ่ง ความบันเทิงของละครโทรทัศน์อาจถูกมองว่าเป็น “ยาฝิ่น” สำหรับมวลชนสตรี แต่ในอีกมุมหนึ่ง ละคร “น้ำเน่า” ก็อาจเป็นกลไกที่ดีที่ให้ผู้หญิงได้ตระหนักถึงสภาวะการกดขี่และอคติทางเพศที่ทำงานกับกิจกรรมชีวิตของพวกเขาอยู่

ดังนั้น แม้ความเป็น “แม่ที่ดี” ตามอุดมการณ์แห่งรัฐจะถูก “สร้างขึ้น” ในละครทุก ๆ วัน แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า “ผีแม่” ต้องมีรูปแบบ “ความเป็นแม่” ดังที่ “อุดมการณ์แห่งรัฐชาติ”, “ละคร” และ “ระบอบปิศาจไทย” ต้องการสร้างขึ้นเท่านั้น ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามว่า อำนาจในการประกอบสร้าง “ภาพตัวแทน” ของ “ผีแม่” ผ่านละครโทรทัศน์มีลักษณะอย่างไร อำนาจนั้นมีตามความต้องการของใคร ในบริบทใด และเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

2. ความหมายของ “ผีแม่”

“ผีแม่” หมายถึง “ผีผู้หญิง” ที่มีความหวังใยบุตรหลาน แม้ว่าตนจะตายไปแล้วก็ยังหวังใย และไม่ยอมจากบุตรหลานไป เช่น คุณนายพรทรัพย์ ที่มีความหวังใยดลรวีร์ ลูกชายของตนมากจนไม่ยอมรับว่าตนเองตายไปแล้วและไม่ยอมไปไหน เพราะคิดว่าลูกของตนยังไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างสุขสบาย (จากเรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) นอกจากนี้ “ความเป็นแม่” ของ “ผีแม่” ไม่ได้จำกัดอยู่กับผู้ที่ให้กำเนิดเท่านั้น หากแต่ผู้ที่เลี้ยงดูหลานดังลูก เช่น “ล้นทม” (จากเรื่องสุสานคนเป็น) ก็นับว่าเป็น “แม่” ได้เช่นกัน และเธอก็หวังใยหลานสาวของตนจนแม้เมื่อตายไปแล้วก็ยังคงพยายามให้ความช่วยเหลือจนพันทุกซ์

ทั้งนี้ ละครได้สร้างให้การปฏิบัติหน้าที่ของ “ความเป็นแม่ที่ดี” ไม่ได้จบลงเมื่อความตายมาเยือน เพราะ “ความเป็นแม่” ที่ดี ต้องดูแลลูกให้ถึงที่สุด ถึงแม้จะตายไปแล้วก็ตาม โดยมี

ขอบเขตว่า บรรดาแม่จะดูแลลูกจนพวกเขาสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้เองหลังจากเสียแม่ไป แม่ถึงจะไปสู่สุคติได้ สาเหตุที่แม่ที่ดีต้อง"ดูแลลูก"เป็นเพราะละครสร้างขึ้นในสังคมระบอบปีศาจไทย โดยใช้กฎศีลธรรม ซึ่งกลายเป็นบรรทัดฐานในสังคมกำหนดให้ "ผีแม่" ไม่สามารถไปไหนได้ หรือกระทั่งว่า ไม่สามารถที่จะเป็น "ผี" ประเภทอื่นได้ เพราะ "แม่ที่ดี" ต้องมีลูกเป็นศูนย์กลาง ไม่ใช่สามี หรือ พ่อแม่ของตนเอง ดังนั้น อำนาจของ "แม่" ในการที่จะรัก หรือห่วงลูก จึงเป็นอำนาจที่ "แม่" ไม่ได้ต้องการเลือกเอง หากแต่เป็นสิ่งที่สังคมหรือ ละครได้ "ประกอบสร้าง" ขึ้น ดังที่ กาญจนา แก้วเทพ (2543, น. 148) กล่าวไว้ว่า การที่หญิงไทยจะกลายเป็นแม่แบบไหนนั้น สภาวะแวดล้อมตัวเธอ ไม่ว่าจะเป็นฐานะทางเศรษฐกิจ ชาติตระกูล ฯลฯ จะมีส่วนเข้ามากำหนดว่า เธอจะเป็นแม่แบบไหน และ อย่างไร และยังชวนให้มาคิดต่อไปว่า ตัวผู้หญิงมีสิทธิ์ที่จะเลือกเป็นแม่ตามอุดมคติได้มากน้อยแค่ไหน และเมื่อ "แม่" กลายเป็น "ผีแม่" ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่ต้องอยู่ในสังคมแล้ว ภาพตัวแทนของ "ผีแม่" ยังคงเป็นภาพที่สังคมต้องการให้ "แม่" เป็นอยู่หรือไม่ อย่างไร และเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

3. กรณีศึกษา "ผีแม่" จากตัวละคร คุณนายพรทรัพย์ เรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน

ภาพที่ 6.1

ภาพละคร "สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน"

เรื่องย่อ

แพรวภาพ : สถานีโทรทัศน์สี กองทัพบก ช่อง 7

ผู้กำกับ : มานพ สัมมาบัติ, ณรงค์ ปุณบุตรดา

คุณนายพรทรัพย์หัวใจวายเสียชีวิต หลังจากที่ถูกรบอดีตการประจำตัวและคนขับรถจีเอเงินที่เพิ่งเก็บมาจากลูกหนีไป แต่เพราะคุณนายยังไม่รู้สึกว่ามีอะไรแตกต่างไป จึงยังคงใช้ชีวิต

ต่อไปเช่นเดิม จนเมื่อคุณนายได้พบกับเหล่าผีที่อยู่ในบ้าน จึงทำให้คุณนายรู้ว่าตนเองได้เสียชีวิตไปแล้ว

ขณะเดียวกัน ดลรวีร์ ลูกชายของคุณนายและแพนสาวชื่อ อมรัตน์เพิ่งเรียนจบจากต่างประเทศ กลับมาเมืองไทยและขึ้นดอยเพื่อไปจัดการเรื่องที่ดิน ทำให้ดลรวีร์ได้พบกับอรกมล ผู้ที่มีความสนใจในศาสตร์ของผี แล้วดลรวีร์กับอรกมลก็ถูกบังคับให้แต่งงานกัน เพราะไปทำผิดผี อรกมลจึงตามดลรวีร์มาอยู่ด้วยที่กรุงเทพฯ และเธอเริ่มสงสัยพฤติกรรมแปลก ๆ ของคุณนาย

คุณนายใช้ชีวิตอยู่อย่างปกติแต่ก็มีอาการซึมเศร้าบ้าง เพราะยังคงหวังใยลูกชายที่ยังไม่ได้แต่งงานกับคนที่คุณนายพอใจ และยังคงคอยหลบซ่อนท่านยมทูตที่จะมาเอาวิญญาณของคุณนายไปอีกด้วย

ภาพที่ 6.2

ภาพคุณนายพรทรัพย์เมื่อเสียชีวิตแล้ว แต่ดูแล้วไม่ต่างจากตอนที่ยังมีชีวิตอยู่

วิญญาณคุณนายเฮี้ยนและดุร้าย ก่อความเดือดร้อนให้อรกมลและบรรดาลูกหนี้ซึ่งเป็นคนไม่ดี แต่วิญญาณคุณนายก็ได้ช่วยเหลือนักร้องคาเฟ่ที่เข้าบ้านคุณนายอยู่จากพวกติดยาที่พยายามฉุดเธอไปข่มขืน

ทั้งอมรัตน์และอรกมลต่างสงสัยในตัวคุณนาย ทั้งสองจึงพยายามพิสูจน์ว่าคุณนายเป็นผีหรือไม่ เมื่ออรกมลรู้ว่าคุณนายเสียชีวิตแล้ว ก็พยายามทำความเข้าใจสถานภาพและให้ความช่วยเหลือคุณนายโดยพยายามพาดลรวีร์ไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้คุณนายและวิญญาณของเหล่าผีภายในบ้าน แมื่อก่อนหน้านี้จะเคยพยายามปราบคุณนายด้วยอาวุธที่ไฮเทคเพราะความเข้าใจผิดก็ตาม ส่วนเมื่ออมรัตน์รู้ ในช่วงแรกเธอเข้าข้างคุณนาย แต่เมื่อเธอและคุณนายขัดผลประโยชน์กัน เธอก็นำข้อเสียเปรียบนี้มาต่อรองกับอำนาจผีของคุณนาย

ภาพที่ 6.3
ภาพร่างคุณนายเริ่มวางเดือน

จากผลบุญที่อรกมลกับดลรวีริอุทิศให้คุณนายทำให้คุณนายมีใจเมตตาอรกมลมากขึ้น และมีอิทธิฤทธิ์เพิ่มขึ้น คุณนายเริ่มเข้ากับอรกมลได้ดี ทั้งสองพึ่งพาซึ่งกันและกัน กล่าวคือ เมื่อมีเหตุร้ายในสถานที่ที่คุณนายเข้าไปไม่ได้ เพราะมียันต์ติดไว้ อรกมลก็จะให้ความช่วยเหลือ และเมื่อมีเหตุมาถึงตัวอรกมล คุณนายก็ให้ความช่วยเหลือเธอ จนมีครั้งหนึ่งที่คุณนายเข้าสิงตัวอรกมลแล้วก็หายไป จึงทำให้อรกมลตัดสินใจบอกดลรวีริว่าแม่ของเขาเสียชีวิตแล้ว

วิญญาณคุณนายถูกหมอผีที่อมรรัตน์จ้างมาขังไว้ในหม้อเพื่อต่อรองเอาที่ดินของคุณนายจากดลรวีริ อรกมลและดลรวีริจึงร่วมมือกับพวกวิญญาณต่าง ๆ ช่วยคุณนายออกมาจากหม้อต่อมา คุณนายได้พาดลรวีริและอรกมลไปหาหลุมศพของตน เพื่อให้ทั้งสองนำศพมาประกอบพิธีตามศาสนาให้เรียบร้อย จากนั้นก็เอาที่ดินบริจาคให้วัด ซึ่งทำให้ผลบุญนี้ส่งผลให้คุณนายและบรรดาผีพ้นจากผิดที่ได้กระทำไว้ และได้ไปเกิดในภพภูมิที่เหมาะสมต่อไป

วิเคราะห์

คุณนายพรทรัพย์นับถือศาสนาพุทธ เป็นเจ้าของตลาดสด ห้องแถว และปล่อยเงินกู้ สรรพแล้วแต่สามีเสียชีวิตตั้งแต่ลูกยังเด็ก ต้องทำมาหาเลี้ยงลูกด้วยตัวเอง จึงมีความรักลูกมาก และมีลูกเป็นศูนย์กลางของชีวิต จนทำให้กลายเป็นผู้ที่บงการชีวิตลูก ชอบทำงานคนเดียว ใจร้อน ชอบทำบุญ แต่ไม่ได้ยึดหลักของจริยธรรมมากนัก แต่ก็สามารถเลี้ยงลูกให้โตจนได้ดี ซึ่งลักษณะของ คุณนายพรทรัพย์นี้ เมื่อเทียบกับงานวิจัยของ บงกช เศวตามร์ (2533, น. 35-58) จะพบว่าตรงกับคุณสมบัติของ “แม่” ในประเภทที่ “รักลูกมาก” และ “แสดงพฤติกรรม บังคับลูก” แต่ลูกก็

สามารถเติบโตเป็นคนดี มีความรักต่อแม่มาก มีความรอบคอบ และมีชีวิตที่มีความสุขเหมือนกับลูกของ แม่ที่เป็นประเภท “เพื่อนในอุดมคติ” ซึ่งแม้ว่า “ผีแม่” จะมีลักษณะที่แตกต่างไปจาก “แม่” ในอุดมคติที่พบในภาพยนตร์ไทยก็ตาม แต่ “ผีแม่” ก็สามารถเลี้ยงลูกให้ได้ดีได้เช่นกัน

ดังนั้น เมื่อ “ผีแม่” มีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากที่บรรทัดฐานทั่วไปกำหนด (เมื่อเปรียบเทียบกับภาพยนตร์) แต่ยังสามารถที่จะเลี้ยงลูกให้ได้ดีได้ จึงหมายความว่า “ผีแม่” เป็นตัวละครที่แตกต่างไปจาก ภาพของ “ความเป็นแม่” ที่สังคมโดยทั่วไปได้สร้างให้แม่เป็น

เมื่อคุณนายรู้ว่าตัวเองเสียชีวิตแล้วก็เริ่มปลงอนิจจังกับสิ่งต่าง ๆ ทำให้คุณนายเริ่มปลงอวสานและเตรียมตัวที่จะไปอย่างสงบ แต่เมื่อยมบาลมารับตัวไป คุณนายก็ไม่ยอมไป เพราะยังกังวลเรื่องของลูกชายที่ยังไม่ได้แต่งงาน ซึ่งทำให้เห็นว่าหน้าที่ของแม่ไม่ได้จบเพียงแค่นั้นที่ตายแล้ว แต่หลังตายก็ยังคงดูแลลูกอยู่ และศูนย์กลางในชีวิตของคุณนาย ก็คือความสุขของลูกชายเท่านั้น

จนในที่สุด เมื่ออรกมลรู้ว่าคุณนายเป็นผี เธอจึงให้ความช่วยเหลือคุณนาย ซึ่งเป็นความเชื่อเพื่อระหว่าง แม่สามีและลูกสะใภ้ ซึ่งอรกมลก็คอยช่วยเหลือคุณนาย ส่วนคุณนายก็ช่วยเหลืออรกมล จนในที่สุดทั้งสองสามารถเข้ากันได้ดี คุณนายจึงเริ่มสอนอรกมลให้ปฏิบัติต่อลูกชายของตนเหมือนกับที่คุณนายทำให้ลูกชาย ซึ่งปรากฏการณ์นี้ ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างแม่สามีและลูกสะใภ้ ซึ่งน้อยครั้งนักที่จะพบในละครโทรทัศน์ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อทั้งสองมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือ ให้ลูกชายซึ่งเป็นชายคนรักของอรกมลมีความสุข ทั้งนี้ เป็นเพราะ “ผีแม่” ได้ยึดหลักของศาสนาพุทธเป็นที่ตั้ง จึงทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้หญิงได้ ซึ่งหมายความว่า แม่พุทธศาสนา จะเป็นวาทกรรมของเพศชาย หากแต่เมื่อผู้หญิงนำมาใช้ ก็สามารถที่จะเป็นประโยชน์กับผู้หญิงได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม การที่คุณนายสอนให้อรกมลดูแลลูกชายของตนเหมือนที่ตนดูแลนั้น เป็นการทำให้ผู้ชมเห็นว่า แม้คุณนายจะตายไปแล้ว แต่ความสุขของดลรวีร์ ลูกชายของคุณนายก็ยังคงอยู่ และอำนาจของแม่ก็ยังคงอยู่ เพราะอรกมลได้เข้ามารับใช้ดลรวีร์แทนคุณนายที่จากไป

4. แบบแผนการวิเคราะห์ “ผีแม่”

ในการวิจัยครั้งนี้ “ผีแม่” มีทั้งหมด 3 เรื่อง โดยผู้วิจัยจะวิเคราะห์อำนาจเบื้องหลังตัวละคร และการทำหน้าที่ของ “ผีแม่”

ผู้วิจัยพบว่า “ผีแม่” ใช้อำนาจในทางบวกด้านเดียว ซึ่งเป็น “ผีผู้หญิง” ประเภทเดียวที่ใช้อำนาจไปในทางสร้างสรรค์เท่านั้น เพราะ “ผีผู้หญิง” ประเภทอื่น ๆ จะใช้อำนาจทั้งดีและไม่ดีรวม ๆ กัน

ตารางที่ 6.1

ลักษณะการใช้อำนาจของตัวละคร “ผีแม่”

ชื่อเรื่อง	ตัวละคร	การใช้อำนาจ
สะใภ้ฆ่าสัว แม่ย่าเฮี้ยน	คุณนายพรทรัพย์	+
ห้องหุ่น	อารีย์	+
สุสานคนเป็น	ล้นทม	+

จากตารางที่ 6.1 การที่ “ผีแม่” ใช้อำนาจไปในทางบวกอย่างเดียว ทำให้สามารถตีความได้ว่า การนำเสนอภาพของ “ผีแม่” ไม่ต่างไปจากการนำเสนอภาพของ “แม่” ที่เป็นคน กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นคน หรือ ผี ละครโทรทัศน์ต่างก็เสนอภาพของ “แม่ที่ดี” ที่น่ายกย่องทั้งสิ้น

ทั้งนี้ อำนาจของ “ผีแม่” ที่ใช้ในการดำรงอยู่ คือ “อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่” เพราะ “ผีแม่” ทุกคนยังคงใช้อำนาจตามที่สังคมต้องการให้ “แม่” เป็น เพราะ “ผีแม่” ทุกคนใช้อำนาจในทางบวก หมายความว่า “ความเป็นแม่ที่ดี” หรือ “อำนาจ” ที่สังคมได้ประกอบสร้างความเป็นแม่นั้น ยังคงควบคุมแม่อยู่ไปจนกลายเป็นผี นอกจากนี้ ด้วยเนื้อเรื่องที่ทำให้เห็นว่า “ผีแม่” ชอบเข้าวัด ทำบุญ จึงทำให้ อำนาจในทางบวกของ “ผีแม่” มาจากอำนาจของศาสนาพุทธ ซึ่งให้อำนาจกับผู้ “ทำดี” ในวาทกรรมของระบอบปิตาธิปไตย ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจที่ “ผีแม่” ใช้อำนาจทางด้านบวกอย่างเดียว

แต่ในอีกแง่หนึ่ง การใช้อำนาจทางบวกของ “ผีแม่” นั้น อาจเป็นเพราะ “ผีแม่” ต้องการใช้อำนาจจากระบอบปิตาธิปไตย เพื่อนำอำนาจนั้นมาส่งเสริมตน ทั้งนี้ เป็นการจัดการกับอำนาจที่พยายาม “ประกอบสร้าง” ความเป็นแม่ หรือเป็นการนำอำนาจที่พยายามบังคับให้ “ผีแม่” เป็นแม่ที่ดีให้กลายเป็นอำนาจที่ตนสามารถใช้ได้อย่างชอบธรรม “ผีแม่” จึงกลายเป็นผีที่ใช้อำนาจในทางบวก และกลายเป็นผีที่มีอำนาจมากกว่าผีชนิดอื่น ๆ ที่ใช้อำนาจในทางลบ เช่น คุณนายพรทรัพย์ (จากเรื่อง สะใภ้ฆ่าสัว แม่ย่าเฮี้ยน) ที่หลังจากเสียชีวิตแล้ว ใช้อำนาจในทางบวกมากกว่าตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ เพราะศาสนาและความตายได้เตือนใจให้คุณนาย เข้าใจความไม่ยั่งยืนของโลก หรือ ตัวละครที่แสดงให้เห็นการใช้อำนาจที่เพิ่มขึ้นมาก คือ ล้นทม (จากเรื่อง สุสานคนเป็น) ที่ยังคงห่วงหาอาชวลานสาวของตนและเป็นคนใจดี มีเมตตา แม้จะตายไปแล้วก็ตาม ซึ่งเป็นลักษณะของ “แม่” ที่เป็นอยู่ตั้งแต่ก่อนตาย ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ “ผีจำยอม” เช่น คุณยายวรรณภา (จากเรื่อง ทายาทอสูร) จะพบว่า แม้คุณยายจะมีความห่วงใยบุตรหลาน แต่ความห่วงใยของคุณยายจะเป็นการใช้อำนาจทางด้านลบ ดังนั้น ทางแก้ปัญหาคือคุณยายให้กับลูกหลานนั้นจึงผิดที่ผิดทาง เช่น การที่คุณยายวรรณภา

ฆ่าภรรยาบ่อยของหลานเขยอย่างอำมหิต เพื่อให้หลานสะใภ้ของตนไม่ต้องกังวลเรื่องภรรยาบ่อย และในตอนจบที่คุณยายต้องถูกกำจัดไปในตอนท้ายของเรื่อง เป็นต้น ทั้งนี้ลันทมเองก็ได้ชื่อว่าเป็นส่วนหนึ่งในการฆ่าสามีและภรรยาบ่อย หากแต่เธอยังใช้อำนาจในทางบวก ทั้งนี้เป็นเพราะลักษณะโดยทั่วไปของลันทมที่เป็น “แม่” ในแบบที่ละครหรือระบอบปีศาจปีศาจต้องการ ดังนั้นการกระทำของเธอที่แม่จะดูเหมือนว่าแสวงหาผลประโยชน์จากอำนาจที่เธอได้มาจากการเป็นแม่ที่ดีก็ตาม แต่โดยภาพรวมของความเป็นแม่แล้ว ลันทมก็ยังคงเป็น “ผีแม่” ที่ทำหน้าที่ตามที่สังคมต้องการ และใช้อำนาจในด้านดี

5. วิเคราะห์ลักษณะทางประชากรศาสตร์ทางกายภาพ ของ “ผีแม่” ก่อนตาย

ตารางที่ 6.2

ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของ “ผีแม่”

อำนาจ	อายุ	ศาสนา	การศึกษา	อาชีพ	สมรส	สถานภาพทางสังคม	สถานภาพทางเศรษฐกิจ
+	35 ปี ขึ้นไป (3)	พุทธ (3)	N/A (3)	เจ้าของ กิจการ (3)	/ (3)	ปานกลาง (3)	ดี (3)

5.1 อายุ

“ผีแม่” ทั้งหมดมีอายุ 35 ปีขึ้นไป ดังนั้น อายุ กับ “ความเป็นแม่” จึงมีความเกี่ยวพันกัน กล่าวคือ ในละคร “ผีแม่” ผู้ที่มีวุฒิภาวะที่มากพอเท่านั้น จึงจะเป็น “ผีแม่” ได้ เพราะต้องทนฝ่าฟันอุปสรรคมากมายในการเลี้ยงลูก ดังนั้น ทั้ง อารีย์ คุณนายพรทรัพย์ และ ลันทม จึงต้องใช้วุฒิภาวะในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เช่น คุณนายพรทรัพย์ (จากเรื่องสะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) ใช้ความพยายามต่อรองกับท่านยมบาลอย่างมีทักษะเพื่อที่จะไม่จากโลกนี้ไปและได้ดูแลลูกชายของตน ซึ่งการกระทำนี้ ต้องอาศัยประสบการณ์ การเป็นแม่ค้า และเจ้าของตลาดที่เชี่ยวชาญในการต่อรอง

นอกจากนี้ ยังสามารถตีความได้ว่า ละครสะท้อนภาพของ “ความเป็นแม่” ว่า ไม่ใช่ภาพของ “วัยรุ่น” เพราะ ตัวละครที่มี “ความเป็นแม่” นั้น จะต้องวุฒิภาวะเพียงพอแล้ว ซึ่งหากจะเปรียบเทียบกับ “ผีอรั๊ก” จะพบว่า “ผีอรั๊ก” หลายตนตั้งครุภร์ หากแต่ไม่ได้เป็น “ผีแม่” เพราะ

ตลอดทั้งเรื่อง กล่าวถึงแต่ “ความรักระหว่างหนุ่มสาว” เท่านั้น ดังนั้น “ความเป็นแม่” ในสังคมไทย และละครโทรทัศน์ไทย จึงไม่ใช่เพียงการเลี้ยงดูลูก แต่ยังรวมถึง ภาพลักษณ์และอายุที่ต้องเป็น “ผู้ใหญ่” พอที่จะรับผิดชอบอีกชีวิตหนึ่งด้วยเช่นกัน

5.2 ศาสนา

“ผีแม่” ทั้งสามตนนั้น นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้น เธอทั้งหมดจึงเติบโตมาด้วยการสอนเรื่องของ “กรรม” และอำนาจชายที่มีมากกว่าผู้หญิงในศาสนาพุทธ กล่าวคือ ในประเทศไทย ผู้ชายสามารถบวชได้ แต่ผู้หญิงสามารถเป็นชีได้เท่านั้น และความนับถือของคนต่อพระและชีก็มีความแตกต่างกันยิ่งนัก ซึ่งหมายความว่า “ศาสนา” เป็นเรื่องที่ไม่ไปกันได้กับผู้ชาย หากแต่กับผู้หญิงแล้ว ดูเหมือนสังคมจะสร้างให้ศาสนาอยู่สูงกว่า เหมือนกับที่สร้างให้ผู้ชายอยู่สูงกว่าผู้หญิงเสมอ นั่นเอง

สิ่งที่น่าสนใจในเรื่อง “ศาสนา” กับ “ผีแม่” เพราะเธอเหล่านี้กลับสามารถใช้อำนาจของศาสนาพุทธ ซึ่งด้านหนึ่งจะเป็นอำนาจของระบบปีศาจไปโดยที่อยู่นอกเหนือกว่าผู้หญิงให้กลับเป็นประโยชน์กับผู้หญิงในขณะที่เป็นผีได้ เพราะ “ผีแม่” ทั้งสามนี้ ใช้อำนาจในทางบวกด้วยการอ้างถึงใน “กรรมดี” และ “กรรมชั่ว” ซึ่งเป็นอำนาจของศาสนา มาเป็นประโยชน์กับตนเอง ด้วยการอ้างว่าจุดมุ่งหมายหลักของ “ผีแม่” คือเพื่อกำจัดคนที่ “ไม่ดี” ให้ออกไปไกลจากตัวของลูก ซึ่งแม้จะดูเหมือนเป็นการทำสิ่งที่ถูกต้องที่จะกำจัดคนไม่ดีออกไป แต่สิ่งที่สามารถตีความได้จากการกำจัดคนไม่ดีเหล่านี้ คือ “ผีแม่” ใช้ตนเองเป็นผู้ตัดสินการกระทำของตนว่าเป็นคนดีหรือไม่ดี โดยอาศัยกลไกของ “ศาสนา” เข้ามาในรูปแบบของกรรม เพื่อบอกว่าการกระทำของตนนั้น “ดี” แล้ว ดังเช่นที่ ล้นทม (จากเรื่อง สุสานคนเป็น) ได้แสดงให้เห็นให้ผู้ชมดูว่า การที่เธอฆ่าชีพ (สามี) และรสสุคนธ์ (ภรรยาหน้าอัย) นั้น เป็นเรื่องที่ถูกต้องแล้ว และสิ่งเหล่านี้ก็เป็นไปตามกรรมที่ทั้งสองได้ก่อไว้นั่นเอง ทั้งนี้ ด้วยเนื้อเรื่องทั้งหมดจะปูเรื่องให้เห็นว่า “ผีแม่” มักเป็นคนที่ชอบทำบุญ และทำทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับบาปและบุญทั้งสิ้น จึงทำให้ผู้ชมเห็นด้วยกับการที่ “ผีแม่” จะตัดสินใครคนหนึ่งโดยใช้อำนาจของ “บาปกรรม” ได้

ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่า อำนาจส่วนหนึ่งของ “ผีแม่” เกิดจากการใช้ศาสนาอธิบายการกระทำต่าง ๆ ของตนให้เป็นความชอบธรรม ซึ่งสามารถตีความได้ว่า แม้ศาสนาจริง ๆ แล้วจะเป็นปีศาจไปโดย หากแต่การเป็นปีศาจไปโดยไม่ได้หมายความว่าต้องทำร้าย หรือทำลายผู้หญิงเสมอไป เพราะหากผู้หญิงทำตามวิธีของระบบปีศาจไปโดย ซึ่งในที่นี้คือการเป็นแม่ที่ดี เธอก็สามารถที่จะนำศาสนามาใช้ประโยชน์แก่ตนเองได้เช่นกัน

5.3 การศึกษา และ อาชีพ

ตารางที่ 6.3
อาชีพของ “ผีแม่”

ชื่อ	อาชีพ
คุณนายพรทรัพย์	เจ้าของตลาด
ล้นทม	เจ้าของโรงงาน
อารีย์	ไม่ได้ระบุ แต่เป็นเจ้าของกิจการร่วมกับสามี

“ผีแม่” ทั้งสามตนนี้ไม่ระบุว่ามีการศึกษาในระดับใด แต่ทุกคนสามารถที่จะประกอบอาชีพและเลี้ยงดูลูกได้ดี

อาชีพของ “ผีแม่” นั้นมีระบุไว้ทุกตน ยกเว้น อารีย์ (จากเรื่อง ห่องุ่น) ที่ไม่ได้ระบุว่า มีอาชีพอะไร แต่ละครจะพูดเสมอ ว่า อารีย์ช่วยกันสร้างเนื้อสร้างตัวขึ้นมากับเดช สามีของเธอ ซึ่งหมายความว่า เธอก็ประกอบอาชีพด้วยเช่นกัน ภาพของ “ผีแม่” ในตอนที่มีชีวิตอยู่ จึงเป็นภาพของผู้หญิงทำงานด้วย

นอกจากนี้ หากเรานำอาชีพของ “ผีแม่” เหล่านี้มาพิจารณา จะพบว่า อาชีพของเธอเหล่านี้ไม่ใช่อาชีพรองบ่อนแบบตัวละครหญิงทั่วไป (อ้างถึงใน จรินทร์ เลิศจิระประเสริฐ, 2535) กล่าวคือ ตัวละครชายที่เป็นสามีส่วนใหญ่ หากไม่ได้เสียชีวิต (จากเรื่องสะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) ก็จะต้องอาศัยบารมีเธอในการดำรงชีวิต (จากเรื่องสุสานคนเป็น) หรืออย่างน้อยที่สุด เธอก็เป็นผู้ที่ช่วยเขาสร้างเนื้อสร้างตัวขึ้นมา (จากเรื่อง ห่องุ่น) ซึ่งหมายความว่า “ผีแม่” เป็น “ผีผู้หญิง” ที่มีบทบาทสำคัญในการหาเลี้ยงครอบครัว กล่าวคือ นอกจาก “ผีแม่” ไม่ต้องพึ่งพาผู้ชายในการเลี้ยงชีพแล้ว หากแต่ยังต้องหาเลี้ยงผู้ชายด้วย ซึ่งมีความแตกต่างจากละครทั่วไป ดังที่ กาญจนา แก้วเทพ (2543, น. 332) กล่าวว่า ในโลกของละคร การ“ต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ”ไม่ใช่เหตุผลในการประกอบอาชีพของผู้หญิงเพราะ“ผู้ชายเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว”แล้ว ซึ่งนั่นหมายความว่า “ผีแม่” มีลักษณะที่แตกต่างไปจาก “ตัวละครหญิง” อื่น ๆ ซึ่งภาพของ “ผีแม่” ก่อนตายนี้ก็ไปพ้องกับภาพของ “ผู้หญิงเก่ง” ในงานของ บงกช เศวตามร์ (2533)

อย่างไรก็ตาม เมื่อ “ผู้หญิงเก่ง” เหล่านี้ต้องมีอันเป็นไปก่อนวัยอันควรทั้งหมด ก็สามารถตีความได้ว่า ในขั้นแรก ละครยกย่องว่าแม่เหล่านี้มีความเก่งกาจ ที่สามารถหาเลี้ยงครอบครัวได้ หากแต่เมื่อ “แม่” ที่เก่งเหล่านี้ต้องจากไปก่อนวัยอันควร ก็สื่อถึงนัยแฝงว่า ในระบอบปิตาธิปไตย

แล้ว “ผู้หญิงแกร่ง” จะถูกกำจัดไปก่อนวัยอันควร แม้จะเป็น “แม่ที่ดี” ก็ตาม หรือการที่เธอเหล่านี้ต้องตายไป เป็นเพราะสังคมจะได้สงวนความแก่นี้ไว้ให้เฉพาะผู้ชาย ซึ่งเมื่อนำสิ่งนี้ไปพิจารณาประกอบกับสถานภาพสมรสแล้ว ภาพของ “ผีแม่” ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมา จะมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

5.4 สถานภาพสมรส

การสมรสในกรณีของ “ผีแม่” นั้น ผีทุกคนได้ผ่านการสมรสแล้ว หากแต่ลักษณะของการสมรสนั้นจะมีความสัมพันธ์กับสามีที่แตกต่างจากตัวละครผู้หญิงที่เป็นตัวเอกทั่วไป ดังตารางที่ 6.4

ตารางที่ 6.4

สถานภาพสมรสของ “ผีแม่”

ตัวละคร	สถานภาพการสมรส
คุณนายพรทรัพย์	แม่ฝ่ายสามีตาย และสามารถสร้างตัวขึ้นมาได้
อารีย์	ภรรยาคนที่สอง
ล้นทม	มีสามีคนที่สอง และเป็นคนหาเลี้ยงสามี

จากตารางที่ 6.4 สามารถวิเคราะห์ได้ว่า “ผีแม่” นอกจากจะมีความสามารถในการหาเลี้ยงครอบครัวและทำอาชีพ “บริหาร” แล้ว เธอเหล่านี้ยังมีสถานภาพทางการสมรสที่แตกต่างจาก “ผีผู้หญิง” ประเภทอื่น ๆ กล่าวคือ “ผีผู้หญิง” ประเภทอื่น ๆ จะมีสามีคนเดียว เป็นภรรยาหลวง โดยส่วนใหญ่ต้องพยายามตามหาสามี หรือคนที่ตนรัก กล่าวคือ มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ “คนรัก” และอาจต้องพึ่งพิง “ผู้ชาย” บ้างในขณะที่มีชีวิตอยู่ แต่ตรงข้ามกับกรณีของ “ผีแม่” ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถพึ่งพาตนเอง ทำมาหากิน และเลี้ยงลูกขึ้นมาเองได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาสามีมากนักและบางตน เช่น คุณนายพรทรัพย์ ก็เป็นแม่ที่ไม่ต้องพึ่งพาสามีเลย และสถานภาพการสมรสของ “ผีแม่” ก็มีลักษณะที่แตกต่างไปจาก “ผีผู้หญิง” ตนอื่น ๆ ด้วย กล่าวคือ พวกเขาจะเป็นม่าย, เป็นภรณยาน้อย หรือ มีสามีสองคน ซึ่งไม่ใช่เป็นลักษณะที่แตกต่างไปจาก “ผีผู้หญิง” แบบอื่น ๆ หากแต่เธอยังแตกต่างจากตัวละครผู้หญิงฝ่ายดี ทัวไปอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ลงไปถึงสมาชิกในครอบครัวของ “ผีแม่” ผู้วิจัยกลับค้นพบว่า “ผีแม่” ไม่ได้แข็งแกร่ง ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น เพราะ อันที่จริงแล้ว “ผีแม่” เหล่านี้ก็ไม่ได้แตกต่าง

ต่างกับ “ตัวละครผู้หญิง”อื่น เพราะ “ผีแม่”เหล่านี้ในตอนที่เป็นคน ก็ยังคงยึดถือลูกและสามี (ที่เป็นผู้ชาย) อยู่ ดังที่กาญจนา แก้วเทพ (2543, น. 289) ได้กล่าวว่า ละครโทรทัศน์ ได้นำเสนอให้ “ผู้หญิง” คือ เพศที่ไม่สามารถจะอยู่ในโลกหรือเอาตัวรอดตามลำพังบนลำแข้งของตัวเอง หากจะต้องมี “ผู้ชาย” คนใดคนหนึ่ง ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะ บิดา คู่รัก สามี หรือลูกชายคอยดูแลอยู่ ไม่ว่าจะผู้หญิงคนนั้นจะอยู่ในสถานะใดก็ตาม ในที่นี้ คุณนายพรทรัพย์ (จากเรื่องสะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเอ๊ย) ก็มีดลวีร์ ลูกชายของตน, ลั่นทม (จากเรื่อง สุสานคนเป็น) มีชีพสามีใหม่ และ อารีย์ (จากเรื่องห้องหูน) มีสามีของตนคอยอยู่เคียงข้าง

อย่างไรก็ตาม แม้เราจะมองความสัมพันธ์เหล่านี้ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่คล้ายกับตัวละคร ผู้หญิง ตัวอื่น ๆ หากแต่เมื่อมองความแตกต่างในรายละเอียดแล้ว จะพบว่า “ผีแม่” ทั้ง 3 คนนี้ ไม่ต้องพึ่งพาชายใกล้ตัวของตนในการดำรงชีวิตอยู่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลั่นทม แต่ก็ต้องมีผู้ชายเข้ามาอยู่รายรอบ เพื่อที่จะต้องพึ่งพาเธอ ดังนั้น จึงสามารถตีความและวิเคราะห์ได้ว่า “ผีแม่” ถึงแม้จะมีส่วนประกอบบางอย่างที่เหมือนกับตัวละครผู้หญิงทั่วไป แต่ก็มีคุณสมบัติบางอย่างเกิดขึ้น เมื่อเธอตายไปแล้ว จึงทำให้สิ่งที่ดูเหมือนตัวละครผู้หญิงต้องพึ่งพานั้น กลับกลายเป็นภาระ และกลายเป็นศัตรูของเธอในที่สุด เช่น แม้ว่าลั่นทม (จากเรื่อง สุสานคนเป็น) จะมีสามีใหม่ ซึ่งทำให้ดูเหมือนเธอต้องมีชายคอยดูแล หากแต่ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั้น “ชีพ” สามีใหม่ของเธอกลับเป็นผู้ที่สร้างภาระให้เธอ ไม่ใช่ผู้ที่ทำให้เธอมีความสุข และนี่คือสิ่งที่บิดเบือนผิดแผกไปจากตัวละครหญิงประเภทอื่น ๆ ที่ผู้ชายจะเป็นผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือ ทั้งนี้อาจตีความได้ว่า ที่ลั่นทมต้องมีชีพเป็นภาระ เป็นเพราะเธอมีสามีสองคน เธอจึงถูกลงโทษโดยให้สามีคนที่สองเป็นคนที่เอาความเดือดเนื้อร้อนใจมาให้แม้เธอจะตายไปแล้วก็ตาม

ดังนั้น สถานภาพสมรสของ “ผีแม่” จึงเป็นสิ่งที่ละครได้แสดงให้เห็นการคานอำนาจกันระหว่าง ระบบปิตาธิปไตย และ ผู้หญิง กล่าวคือ แม้เธอจะเป็นคนเก่ง และตัวละครชายต้องพึ่งพาอาศัยเธอ แต่ละครก็พยายามทำให้เธอหมดอำนาจลงด้วยการให้เธอตายเพราะเธอเป็นคนเก่งแล้วในที่สุดเธอก็กลับมาในภาพของ “ผีแม่” ซึ่งยังคงมีการถือเอาประโยชน์จากอำนาจที่เธอได้รับและยังคงพยายามต่อรอง และต่อสู้กับอำนาจของระบบปิตาธิปไตย โดยใช้อำนาจของพุทธศาสนา

5.5 สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

“ผีแม่” ทั้งหมดมีสถานภาพทางสังคมระดับปานกลางขึ้นไป และมีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่ดี โดยที่ “ผีแม่” เป็นคนที่ทำงานเป็นหลักในครอบครัว

- สถานภาพทางสังคม

การที่สถานภาพทางสังคมของ “ผีแม่” อยู่ในระดับปานกลางขึ้นไป หมายความว่า “ผีแม่” จะมีอยู่ในกลุ่มของชนชั้นกลางและระดับสูงขึ้นไปเท่านั้น กล่าวคือ “ความเป็นแม่” ของ “ผีแม่” เป็นคุณสมบัติของ “แม่” ในชนชั้นกลาง เพราะไม่มีภาพของ “ผีแม่” ที่ทำงานใช้แรงงานจนเหนื่อยตาย หรือ ไม่มีเงินรักษาโรคจนเสียชีวิต แล้วกลับมาหวังโยกหลอนว่าเงินนี้จะเอาอะไรกิน แต่กลับมีภาพของ “ผีแม่” ที่ตายเพราะ เก็บเงินแล้วหัวใจวาย (คุณนายพรทรัพย์), เห็นภรรยาเก่าของสามีแล้วตกใจ หัวใจวายตาย (อารีย์) และโดนสามีใหม่ลอบฆ่าเพราะอยากได้สมบัติ (ล้นทม) ซึ่งสาเหตุเหล่านี้ เมื่อนำมารวมกับสถานภาพทางเศรษฐกิจที่มั่งคั่งของ “ผีแม่” ก็สามารถสรุปได้ว่า สถานภาพทางสังคมของ “ผีแม่” ที่แสดงออกมา เป็นภาพแม่ที่อยู่ในระดับชนชั้นกลางค่อนข้างสูง มีครอบครัวเดี่ยวทั้งหมด จึงทำให้ผู้หญิงต้องรับผิดชอบลูก ๆ แต่เพียงผู้เดียว เมื่อเสียแม่ไป ลูก ๆ จึงไม่มีที่พึ่ง

- สถานภาพทางเศรษฐกิจ

สถานภาพทางเศรษฐกิจของ “ผีแม่” เป็นกลุ่มที่มีทรัพย์สินสมบัติมั่งคั่ง แม้อันใดดีจะเคยลำบากมาก่อนดังเช่น คุณนายพรทรัพย์ และ อารีย์ หากแต่ก่อนตายก็มีสถานภาพทางเศรษฐกิจดี สามารถเลี้ยงลูกและสามีของตน (ถ้ามี) ให้มีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายได้ โดยที่สมบัติส่วนหนึ่ง หรือแทบจะทั้งหมด “ผีแม่” เป็นผู้ทำงานหามาได้เอง

ดังนั้น เมื่อนำเอาสถานภาพทาง “สังคม และเศรษฐกิจ” ของ “ผีแม่” มามองเป็นภาพเดียวกัน จะเห็น “ความเป็นแม่” และ “ผีแม่” ที่บ่งบอกได้ถึงลักษณะของ “แม่” แบบชนชั้นกลางค่อนข้างสูงแต่ไม่ใช่ชนชั้นสูง ทั้งนี้ เพราะ “ผีแม่” จะเป็นผู้ที่มีหน้ามีตาในสังคม และสามารถที่จะดูแลคุ้มครองลูกได้โดยไม่ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อปากท้องเหมือนชนชั้นล่าง แต่ “ผีแม่” ก็มีเวลามากพอที่จะได้ใกล้ชิดกับลูก ให้ความรักและความอบอุ่นแก่ลูกตลอดเวลา จนตายก็ยังคงหวังหาอาหารกับลูก ซึ่งแตกต่างจาก ชนชั้นสูงที่มักไม่ได้เลี้ยงลูกด้วยตนเองอีกด้วย

5.6 สรุป การวิเคราะห์ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของ “ผีแม่” ก่อนตาย

- “ความเป็นแม่” ที่คล้ายตัวละครหญิง และ ตัวละครแม่ทั่วไป

ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของ “ผีแม่” จะมีอายุอยู่ในช่วงที่มีวุฒิภาวะ นับถือศาสนาพุทธ และมีความศรัทธาในศาสนามาก เป็นคนชนชั้นกลางค่อนข้างสูง สามารถรับผิดชอบชีวิตของตนเองและครอบครัวได้ดี รักลูกและเอาใจใส่ลูกมาก ศูนย์กลางความสนใจของชีวิตคือ ลูก ซึ่งจุดนี้เองที่ทำให้ “แม่” เมื่อตายไปแล้ว มีสิทธิ์ที่จะใช้อำนาจของระบอบปีศาจไปเลย ซึ่งเป็น

อำนาจทางบวก เพราะ “ผีแม่” ได้เป็น “แม่ที่ดี” ตามที่ระบอบปีศาจไปโดย “ประกอบสร้าง”ขึ้นมา หากแต่ “ผีแม่” ก็ไม่ได้ยินยอมให้อำนาจปีศาจไปโดยมาครอบงำฝ่ายเดียวเท่านั้น เพราะ “ผีแม่” เอง ก็ได้ใช้ประโยชน์จากอำนาจของการเป็น “ผีแม่” ไปทำในสิ่งที่ตนพอใจ แต่ไม่ได้กระทบกับบทบาทความเป็น “ผีแม่” ที่ดี เธอจึงยังคงมีอำนาจเหล่านั้นอยู่

- ความเป็นแม่ที่แตกต่างจากตัวละครหญิงทั่วไป

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ “ผีแม่” มีความแตกต่างกับ “แม่” โดยทั่วไปก็คือ

1. “ผีแม่” เหล่านี้มีอาชีพ และสามารถเลี้ยงดูตนเองและลูก ๆ ได้ดี โดยที่ตนเองเป็นเสาหลักของครอบครัว และผู้ชายที่อยู่ในบ้าน เช่น ลูกชาย หรือสามีใหม่ มักจะตกอยู่ในฐานะ “ไม่ประดับ” ของบ้าน เช่น เวลามีคนเรียก “ดลวีร์” ลูกชายของคุณนายพรทรัพย์ (จากเรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) จะถูกเรียกว่า “ลูกชายเจ้าของตลาด” ซึ่งหมายความว่า ผู้ที่มีอำนาจจริง ๆ ก็คือ “แม่” ของเขาไม่ใช่ตัวของเขาเลย

2. สถานภาพการสมรสที่ต่างจากตัวละครแม่โดยทั่วไป และแตกต่างจากตัวละคร “ผีผู้หญิง” คนอื่น ๆ ด้วย กล่าวคือ

2.1 “ลั่นทม” (จากเรื่อง สุสานคนเป็น) มีสามี 2 คน หากเป็นตัวละคร “แม่” ในละครโดยทั่วไป มักไม่ค่อยปรากฏ “แม่” ที่มีสามี 2 คนแล้วได้รับความเคารพจากผู้ที่อยู่รอบข้างและลูก

2.2 “อารีย์” (จากเรื่อง ห้องหูน) เป็น “ผีผู้หญิง” ที่เป็นภรรยาหย่า ซึ่งผิดกับ “ผีผู้หญิง” คนอื่น ๆ ที่เป็นภรรยาหลง เท่านั้น

2.3 “คุณนายพรทรัพย์” (จากเรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) เป็นผีแม่มาย สามีตายมานานแล้ว และสร้างเนื้อสร้างตัวมาด้วยตนเอง ซึ่งแตกต่างจากผีชนิดอื่น ๆ ที่สามียังไม่ตาย

ในละครทั่วไป ตัวละครที่มีความสัมพันธ์กับสามีเช่นนี้มักจะไม่ใช่ตัวละครที่เป็นตัวที่ดี หรือ มักจะเป็นตัวละครที่ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต ซึ่งในตัวละคร “ผีแม่” ก็ได้แสดงให้เห็นว่า ด้วยคุณสมบัติที่เธอเป็นผู้หญิงเก่ง สามารถหาเลี้ยงครอบครัวได้ และมีความสัมพันธ์กับผู้ชายในลักษณะที่แตกต่างจากตัวละครอื่น ๆ ละครจึงกำหนดให้เธอเหล่านี้ต้องจากไปก่อนวัยอันควร

ปรากฏการณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็น “ภาพตัวแทน” ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของ “ผีแม่” ว่ามีอายุ 35 ปีขึ้นไป เชื่อในเรื่องบาปกรรมตามศาสนาพุทธ เลี้ยงลูกและดูแลเอาใจใส่ลูกดี ซึ่งเป็นด้านที่สังคมได้ “ประกอบสร้าง” ความเป็น “แม่ที่ดี” ขึ้นมา แต่เธอเหล่านี้ก็มีลักษณะที่ขัดกับลักษณะของผู้หญิงทั่วไปที่ระบอบปีศาจไปโดยต้องการ กล่าวคือ เธอเหล่านี้ทำอาชีพที่เป็นเสาหลักของครอบครัว (จากเรื่อง สุสานคนเป็น) บางคนเป็นคนหาเลี้ยงครอบครัว (จากเรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) จึงมีลักษณะคล้าย “ผู้หญิงแกร่ง” ซึ่งเป็นคนชนชั้นกลางค่อนข้างสูง นอกจากนี้ เธอยัง

มีความสัมพันธ์กับสามีในลักษณะที่ต่างไปจากตัวละครผู้หญิงอื่น ๆ เธอจึงถูก ระเบิดปีศาจป ไตยในโลกของละครก็ดักไม่ให้อยู่ในสังคม โดยการให้จากไปอย่างกะทันหัน ก่อนวัยอันควร

6. วิเคราะห์พัฒนาการของ “ผีแม่” ก่อนและหลังตาย

พัฒนาการทางกายภาพของ “ผีแม่” ก่อนและหลังตาย

พัฒนาการทางกายภาพของ “ผีแม่” ทั้งก่อนและหลังตายเปรียบเทียบกัน เป็นไปตาม ตารางที่ 6.5

ตารางที่ 6.5

ลักษณะทางกายภาพของ “ผีแม่” ก่อนและหลังตาย

ชื่อ (อำนาจก่อน, หลังตาย)	ชื่อ	ลักษณะทางกายภาพ	
		ก่อนตาย	หลังตาย
คุณนายพรทรัพย์ (+, +)	คุณนายพรทรัพย์	งามตามวัย เป็นโรคหัวใจ	บางครั้งร่างกายเลือนลาง, สามารถเล่นกับอวัยวะต่าง ๆ ของตนเองให้คนกลัวได้, มีอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ, กลัวพระ สายสิญจน์ ยมบาล
ฉันทม (+, +)	ฉันทม	งามตามวัย เป็นโรคประหลาด	มีร่างที่สวยงามและน่าเกลียด แต่ มักปรากฏร่างน่ากลัวให้สามีดู, มักปรากฏเป็นเสียงมากกว่ากาย
อารีย์ (+, +)	อารีย์	งามตามวัย เป็นโรคหัวใจ	กลายเป็นหุ่น, บางครั้งใช้เสียงในการสื่อสาร, หายตัวได้

จากตารางที่ 6.5 เราจะเห็นพัฒนาการของ “ผีแม่” ทุกคนว่าลักษณะทางกายภาพจะเปลี่ยนไปโดยที่สามารถใช้ร่างกายของตนเองแสดงสิ่งที่ตนต้องการได้ ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้ ร่างกายเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิต เพราะ “ผีแม่” ทั้งหมดมีโรคประจำตัว

อย่างไรก็ตาม การที่ร่างกายเดิมของ “ผีแม่” เปลี่ยนไปตามตารางที่ 6.5 ทำให้การดำเนินชีวิตแบบเดิมของ “ผีแม่” นั้นมีขีดจำกัด เช่น คุณนายพรทรัพย์ (จากเรื่องสะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) ไม่สามารถเข้าไปอยู่ในวัดได้อย่างสบายตัวหากยังไม่ละกิเลส หรือ อารีย์ (จากเรื่องห้องหุ่น)

ที่ร่างกายเป็นหุ่น จึงทำให้ไม่สามารถปกป้องลูกได้ตลอดเวลาเหมือนเดิม แต่อย่างไรก็ตาม “ผีแม่” เหล่านี้ก็มีบาร์มีที่ตนเองเคยทำไว้ตั้งแต่ตอนมีชีวิตอยู่ จึงสามารถทำสิ่งที่ตนต้องการได้

การปรากฏตัวของ “ผีแม่” ที่ไม่ต่างจากเดิมที่มีชีวิตอยู่มากนัก หากแต่มีร่างกายรูปแบบต่าง ๆ ให้เลือกไว้ใช้งานได้นั้น ทำให้เห็นว่า ร่างกายของ “ผีแม่” ได้กลายเป็นข้อได้เปรียบจากการเสียชีวิต เช่น การปรากฏร่างที่นำกลัของล้นทม (จากเรื่องสุสานคนเป็น) นั้น ทำไปเพื่อที่จะให้สามีใหม่และภรรยาใหม่ของสามีประพฤตินเป็นคนดีและไม่รังแกหลานสาวที่ตนรักเหมือนลูก การที่หุ่นอารีย์ (จากเรื่องห้องหุ่น) ปรากฏตัวในที่ต่าง ๆ ของบ้านเพื่อปกป้องลูก หรือการที่คุณนายพรทรัพย์ (จากเรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) สามารถเล่นกับอวัยวะต่าง ๆ เพื่อกีดกันผู้หญิงที่ไม่ดีออกไปจากชีวิตของลูกชายตน สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นการกระทำเพื่อผู้ที่ตนรักและยังห่วงใยอยู่ในโลกนี้ ซึ่งก็คือลูก ๆ ผู้เป็นศูนย์กลางจิตใจของ “ผีแม่” เหล่านี้

พัฒนาการทางจิตใจของ “ผีแม่” ก่อนและหลังตาย

พัฒนาการทางจิตใจของ “ผีแม่” ทั้งก่อนและหลังตายเปรียบเทียบกัน เป็นไปดังตารางที่ 6.6

ตารางที่ 6.6

ลักษณะพัฒนาการทางจิตใจของ “ผีแม่” ก่อนและหลังตาย

ชื่อ (อำนาจก่อน, หลังตาย)	ลักษณะทางจิตใจ	
	ก่อนตาย	หลังตาย
คุณนายพรทรัพย์ (+, +)	มีลูกเป็นศูนย์กลางของชีวิต, ตระหนี่, ชอบทำบุญที่วัด, จิตใจดี, ไม่รู้จักปล่อยวาง	มีลูกเป็นศูนย์กลางของการเป็นผี, เอื้อเพื่อเผื่อแม่มากขึ้น, รู้จักปล่อยวาง, เข้าใจจิตใจผู้อื่นมากขึ้น
ล้นทม (+, +)	มีสามีและหลานสาวเป็นศูนย์กลาง, จิตใจอ่อนแอ, จิตใจดี, ใช้ความดีเอาชนะความเลว, มองโลกในแง่ดี, เอื้อเพื่อเผื่อแม่, มีบาร์มีมาก	มีหลานสาวเป็นศูนย์กลาง, จิตใจเข้มแข็ง, มีความอดทนมากขึ้น, มุ่งมั่นให้สามีและภรรยาใหม่เข้าใจธรรมะและปล่อยวาง
อารีย์ (+, +)	มีครอบครัวเป็นศูนย์กลางของชีวิต, ชอบทำบุญ, มีจิตใจเมตตามาก	มีลูกเป็นศูนย์กลางของชีวิต, มีอำนาจในการควบคุมผีหุ่นในห้องหุ่น, ปรากฏเสียงแต่ไม่ปรากฏร่างได้, จิตใจดี

จากตารางที่ 6.6 จะเห็นได้ว่า “ผีแม่” มีพัฒนาการทางจิตใจไปในทางเดียวกันตั้งแต่ก่อนตาย คือ มีจิตใจใฝ่ธรรมะ และมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ลูก ๆ ของตนนั้นมีความสุข ซึ่งเมื่อ “ผีแม่” เหล่านี้ต้องตายไป ทั้งจิตใจที่เป็นธรรมและความพยายามที่จะให้ลูกมีความสุขก็ยังคงอยู่ จะเห็นได้ว่า ลักษณะทางจิตใจของ “ผีแม่” จะมีพัฒนาการทางศาสนาพุทธที่ดีมากขึ้นกว่าตอนที่เป็นคน และยังคงทำหน้าที่ “แม่ที่ดี” ได้ด้วย ดังนั้น พัฒนาการที่ดีขึ้นของ “ผีแม่” เกิดมาจากการที่ “ผีแม่” ออกจากโลกของระบอบปีศาจไปโดยที่นับถือพุทธศาสนา ซึ่งควบคุมผู้หญิงทั่วไป ให้ไม่สามารถที่จะบวชได้ดังชาย ดังนั้น ความสามารถในการบรรลุถึงธรรมะในสังคมปกติจึงเป็นไปได้ยาก อีกทั้ง “ผีแม่” เหล่านี้ก็ยังต้องหาเลี้ยงครอบครัว พร้อมกับเอาใจใส่เลี้ยงดู ทั้งลูก และสามี (ในกรณีที่มี) อีกด้วย ดังนั้น เมื่อ “ผีแม่” มีโอกาสออกไปจากโลกปีศาจไปโดยจึงไม่รีรอที่จะทำความดี เพื่อมุ่งสู่ความสุขทางพุทธศาสนา เช่น ลั่นทม (จากเรื่องสุสานคนเป็น) ได้ใช้โอกาสที่ตนเองมีอำนาจเป็น “ผีแม่” พยายามสั่งสอนสามีใหม่และภรรยาใหม่ของสามีให้เข้าใจในพระพุทธรูปศาสนา และละชั่ว ไม่โลภ เพราะลั่นทมได้ไปเห็นความน่ากลัวของนรกขุมต่าง ๆ ว่าเป็นเช่นไร จึงพยายามช่วยคนทั้งสองให้กลับมาเป็นคนดี หากแต่ทั้งสองก็ไม่สามารถเข้าใจพุทธศาสนาได้ ลั่นทมจึงต้องจัดการคนทั้งสองให้ตายไปจากโลกนี้ หรือในกรณีของคุณนายพรทรัพย์ (จากเรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) ที่แม้ตอนมีชีวิตอยู่จะชอบทำบุญกับวัด หากเมื่อไม่ใช่กิจทางวัดแล้ว คุณนายจะกลายเป็นคนตระหนี่ ทั้งนี้ เพราะคุณนายยังคงยึดติดอยู่กับสิ่งต่าง ๆ เมื่อคุณนายเสียชีวิต จึงเริ่มปลงอนิจจังได้ นอกจากเรื่องของการทำบุญที่วัดแล้ว คุณนายจึงยังมีจิตใจที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มากขึ้น เข้าใจจิตใจผู้อื่นมากยิ่งขึ้น จึงทำให้บุญนั้นเสริมสร้างความคิดต่าง ๆ เหล่านี้ จนทำให้คุณนายมีบารมีมากขึ้น

ดังนั้น โดยสรุป พัฒนาการทางจิตใจของ “ผีแม่” ดีขึ้น เมื่อได้เสียชีวิตลง เพราะการที่ “ผีแม่” ตายไป เป็นภาวะที่ผู้หญิงสามารถที่จะเข้าถึงศาสนาได้มากกว่าตอนที่เป็นคน ทั้งนี้ เพราะ “ผีแม่” ได้ระลึกถึงความจริงว่า ทุกสิ่งนั้นไม่จีรัง (สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) หรือ ได้ไปเห็นว่านรกนั้นมีจริง และทุกข์ทรมานเพียงใด (สุสานคนเป็น) ดังนั้น เธอจึงสามารถที่จะเข้าใจและสัมผัสกับศาสนา ได้มากกว่าตอนที่เป็นคน พวกเขาจึงพยายามสั่งสอนคนรอบตัวให้ทำกรรมดี และมีการพัฒนาทางจิตใจที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

6.3 พัฒนาการทางอำนาจของ “ผีแม่” ก่อนและหลังตาย

พัฒนาการทางอำนาจของ “ผีแม่” ทั้งก่อนและหลังตายเปรียบเทียบกัน เป็นไปตามตารางที่ 6.7

ตารางที่ 6.7

ลักษณะพัฒนาการทางอำนาจของ “ผีแม่” ก่อนและหลังตาย

ชื่อ (อำนาจก่อน, หลังตาย)	ลักษณะทางอำนาจ	
	ก่อนตาย	หลังตาย
คุณนายพรทรัพย์ (+, +)	ใช้อำนาจควบคุมชีวิตลูกทั้งหมด, มีอำนาจในพื้นที่ของตน แต่ไม่มี บารมี, มีอำนาจภายในบริเวณ เนื้อที่ของตน	สร้างบารมีได้ตั้งแต่ผี-คน, สามารถหา จุดยืนที่ทำให้ตนและลูกดำเนินชีวิตได้ โดยไม่ก้าวก่ายกันมากเกินไป ขยาย เขตอำนาจและเนื้อที่ของอำนาจเข้าไป ถึงในวัด, ให้คุณให้โทษคนได้
ล้นทม (+, +)	มีอำนาจและบารมีกับลูกและ คนรอบข้าง แต่ไม่มีกับสามีใหม่ ของตน, เขตอำนาจจำกัดอยู่ ภายในบ้าน	พยายามสร้างอำนาจและบารมีกับสามี ใหม่และภรรยาใหม่ หากแต่ไม่สำเร็จ จึงใช้อำนาจในการกำจัดพวกเขาไป, อำนาจจำกัดอยู่ภายในบ้านเท่านั้น, ให้ คุณให้โทษคนได้
อารีย์ (+, +)	มีบารมีกับลูกและสามี แต่ไม่ใช้ อำนาจในการควบคุมผู้ใด เพราะ ยึดหลักของพุทธศาสนาในเรื่อง ของกรรมและการทำความดี	ใช้อำนาจและบารมีเพื่อปกป้องลูกของ ตน แต่บางครั้งไม่ใช้เพื่อให้ลูกสามารถ ดูแลตนเองได้ และยังสามารถให้คุณให้ โทษกับคนอื่น ๆ ได้

จากตารางที่ 6.7 พบว่า เมื่อตายไปแล้วอำนาจของ “ผีแม่” มีมากขึ้น “ผีแม่” ใช้อำนาจในทางบวกทั้งก่อนตายและหลังตาย และยังไปกว่านั้น เมื่อเราเอาพัฒนาการทางจิตใจหลังตายของ “ผีแม่” ที่ดีขึ้นมารวมกับพัฒนาการทางอำนาจจะเห็นได้ว่า ทั้งพัฒนาการทางจิตใจและอำนาจต่างก็ดีขึ้นเนื่องจาก “ผีแม่” ฝังใจในพุทธศาสนา พร้อมกับมีลูกเป็นศูนย์กลาง ซึ่งความรัก ความปรารถนาที่แม่ต้องการให้ลูกมีความสุขนั้น เป็นความรักและความปรารถนาตามพุทธศาสนา กล่าวคือ เป็นความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นได้ดี โดยไม่หวังผลตอบแทน ดังนั้น จึงทำให้จิตใจผ่องใสมากขึ้น และมีอำนาจที่ได้จากพุทธศาสนามากขึ้น เช่น กรณีของคุณนายพรทรัพย์ (จากเรื่อง สะใภ้ซ่าส์แม่ย่าเฮี้ยน) ที่มีอำนาจและบารมีมากขึ้น เนื่องจาก คุณนายสามารถที่จะปลงอนิจจังได้ จึงทำให้คุณนายเริ่มรู้ตัวว่าต้องปล่อยวาง จึงได้เริ่มที่จะยอมรับลูกสะใภ้ โดยพยายามถ่ายถอดการทำงานให้ทั้งลูกตนและลูกสะใภ้ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อคุณนาย เริ่มปลงได้ จึงไม่โลภมากในทรัพย์สินอย่างแต่

ก่อน จึงทำให้คุณนายผ่องพรรณเรื่องค่าเช่าบ้าน ค่าเช่าที่ กับชาวบ้านที่เช่าตลาดของคุณนาย จึงทำให้ บารมีและอำนาจของคุณนายมีมากขึ้น ซึ่งไม่ได้มีมากขึ้นแต่เพียงกับคนเท่านั้น เพราะเมื่อคุณนายได้ กลายเป็นผี จึงเข้าใจพวกผีที่อยู่ในบริเวณบ้านของคุณนายมากขึ้น รวมทั้งเมื่อคุณนายพยายามหนี ยมบาล ผีเหล่านี้ก็คอยช่วยเหลือคุณนายไว้ คุณนายจึงเข้าไปคลุกคลี และทำบุญให้ผีเหล่านี้ด้วย คุณนายจึงกลายเป็นผู้ที่มีบารมีทั้งกับผีและคน หรือในกรณีของลั่นทม (จากเรื่อง สุสานคนเป็น) เธอสามารถใช้อำนาจที่มีมากขึ้นนี้สั่งสอนสามีให้รู้จักปลงอนิจจังได้มากกว่าตอนที่เป็นคนอยู่ เช่น สามารถสะกดสามีไม่ให้ออกไปจากสุสานได้ ทำให้เขาได้รับความทรมาน และไม่ยอมปล่อยเขาไป จนกว่าจะสำนึกผิดและกลายเป็นคนดี หรือการที่เธอให้ภรรยาอ่อนของสามีถูกขังในสุสานของเธอ เช่นกัน หรือการที่เธอตามหลอกหลอนคนเหล่านี้เพื่อให้ยอมกลับมาเป็นคนดี และเลิกยุ่งกับหลานสาว ของตน หากแต่ในที่สุด อำนาจของลั่นทมก็ไม่สามารถทำให้สามีใหม่ของเธอรวมทั้งภรรยาอ่อน ของเขากลายเป็นคนดีได้ เธอจึงใช้อำนาจของเธอ กำจัดทั้งสามีและภรรยาอ่อนไปทั้งคู่

อย่างไรก็ตาม ลั่นทม (จากเรื่องสุสานคนเป็น) ที่มีอำนาจมากขึ้นนี้ ก็ได้ใช้อำนาจของ เธอในการกำจัดภรรยาอ่อนไปก่อน จากนั้นเธอก็ใช้อำนาจ ทำให้สามีใหม่ ผู้ที่ทรยศเธอต้องตาย และนำดวงวิญญาณของเขาไปพร้อมกับเธอ (ไม่ได้ไปกับภรรยาอ่อน) ทั้งนี้ เป็นการใช้ประโยชน์ จากอำนาจที่เธอมีนอกเหนือไปจากการดูแลบุตรหลาน ด้วยการแย่งเอาสามีของตนเองคืนมาจาก ภรรยาอ่อนอีกด้วย ซึ่งนี่เป็นการนำอำนาจของ “ผีแม่” มาใช้ให้เป็นประโยชน์กับตนเอง โดยที่เธอ เองก็ยังคงรักษาหน้าที่การเป็น “ผีแม่” ที่ดี และยังคงใช้อำนาจทางด้านบวกเช่นเดิม

ดังนั้น โดยสรุป อำนาจของ “ผีแม่” จะมีมากขึ้นกว่าตอนที่เสียชีวิต และอำนาจที่มากขึ้นนี้ เป็นเพราะจิตใจที่ผ่องใสขึ้น จึงส่งผลให้อำนาจของ “ผีแม่” มีมากขึ้นไปในทางบวก อย่างไรก็ตาม ทั้งหมดนี้ เป็นเพราะ “ผีแม่” ที่นับถือพุทธศาสนาและมีใจฝึกฝนในศาสนา แม้ในบางครั้งจะใช้ ประโยชน์จากอำนาจที่ได้รับไปเพื่อความพอใจของตนเองก็ตาม

7. เวลาและสถานที่

7.1 เวลา

- เวลาในการปรากฏตัว

“ผีแม่” ใช้อำนาจหลังจากที่ตายทันที และสามารถปรากฏตัวได้ตลอดเวลา เช่น คุณนายพรทรัพย์ (จากเรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) ได้กลายเป็นผีหลังจากที่ตายไป โดยที่ตนเอง ยังไม่รู้ว่าตนเองเสียชีวิตไปแล้ว ร่างของคุณนายก็ยังปรากฏตัวได้แทบจะตลอดเวลา การที่ “ผีแม่”

กลายเป็นผีในทันที เนื่องจาก ไม่มีเวลาในการรอคอยเหมือนกับ “ผีอรัก” หรือ “ผีจำยอม” ทั้งนี้ น่าจะมาจาก “ความเป็นแม่” เป็นหน้าที่ที่ต้องทำตลอดเวลา ละทิ้งไม่ได้ เพราะแม่จะต้องห่วงหา ลูกอยู่ทุกลมหายใจ นอกจากนี้ พลัง หรืออำนาจแห่งความห่วงใยของแม่ที่มีต่อลูกนั้น เป็นอำนาจที่สนับสนุนระบบปิตาธิปไตย กล่าวคือ แม่ต้องเลี้ยงลูก เพื่อให้พ่อไปดูแลสิ่งอื่น ๆ ได้ ดังนั้น เมื่อพ่อ ยังไม่ว่าง หรือไม่มีพ่ออยู่ ถึงแม่แม่จะตายไปแล้ว แต่ก็ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูลูกไปก่อน จนกว่าลูก ๆ จะดูแลตัวเองได้

- เวลาที่มีอำนาจ และไม่มีอำนาจ

“ผีแม่” มีอำนาจแทบจะตลอดเวลา เว้นเพียงบางช่วงที่โดนหมอผี หรือของขลังที่ทำให้ไม่มีอำนาจ เช่น คุณนายพรทรัพย์ (จากเรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) ที่โดยบังเอิญในหม้อ เพราะมีหมอผีมาตั้งวิญญูณไปทำพิธี แต่อภิมลก็เข้ามาช่วยคุณนายพรทรัพย์ได้ทัน การที่อภิมลเข้ามาช่วยคุณนายไว้ได้สามารถตีความได้ว่า แม่จะเป็นช่วงเวลาที่คุณนายหมดอำนาจ หากแต่อำนาจของคุณนายยังคงอยู่ในรูปแบบของการช่วยเหลือของอภิมลและเหล่าผีต่าง ๆ ที่ช่วยเหลือคุณนาย เพราะคุณนายเคยช่วยเหลือพวกเขามาก่อน ซึ่งก็ไม่ต่างกับกรณีของอารีย์ (จากเรื่อง ห้องหูน) ที่พวกหุ่นต่าง ๆ จะยังคงให้ความช่วยเหลือลูก ๆ ของเธอ เมื่ออำนาจของเธอไม่มีมากพอที่จะจัดการได้ ซึ่งเหตุการณ์ของล้นทม (จากเรื่อง สุสานคนเป็น) ก็มีลักษณะใกล้เคียงกรณีนี้เช่นกัน

ดังนั้น อำนาจของ “ผีแม่” เหล่านี้จึงไม่มีเวลาที่จะหมดอำนาจได้เลย และในกรณีของ คุณนายพรทรัพย์ (จากเรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) เธอก็ไม่ได้หมดอำนาจลงแม้จะจากไปสู่สุคติแล้วก็ตาม เพราะอภิมลได้เข้ามาทำหน้าที่นี้แทนเธอ อำนาจของเธอจึงได้รับการสืบทอดต่อไป จึงทำให้เห็นว่าอำนาจของ “ผีแม่” นั้น มีมากกว่า “ผีผู้หญิง” แบบอื่น ๆ เพราะ หากเป็น “ผีผู้หญิง” แบบอื่น ๆ ก็มักที่จะถูกกำจัดไป หรือว่าจากไปเพื่อให้เรื่องราวจบ หากแต่ “ผีแม่” เป็นผีประเภทที่ลูกหลานไม่ยอมให้จากไป และเมื่อ “ผีแม่” จากไปแล้ว ทุกคนยังคงรำลึกถึงความดีงามของเธอ และลักษณะของ “ความเป็นแม่” นั้นยังได้มีการส่งต่อไปยังคนรุ่นต่อไปอีกด้วย จึงทำให้เห็นว่าอำนาจของ “ผีแม่” นั้นมีอยู่มากและไม่มีเวลาหมด

- เวลาที่ “ผีแม่” อยู่บนโลกนี้

“ผีแม่” มีเวลาอยู่บนโลกนี้ได้น้อยกว่าผีประเภทอื่น ๆ เช่น ล้นทม (จากเรื่อง สุสานคนเป็น) ก็ต้องไปสู่สุคติ หลังจากที่สามารถกำจัด “ซีพ” และ “รสสุคนธ์” ไปจากชีวิตของ “อุษา” ได้แล้ว ทั้งนี้เพราะ เมื่อภารกิจในการขจัดภัยต่าง ๆ ที่เข้ามาทำร้ายลูกหลานหลังจากที่ตนตายไปแล้ว ได้หมดลง เธอก็ต้องจากไป ทั้งนี้สาเหตุที่แม่ยังอยู่บนโลกนั้น เพราะยังห่วงลูก ๆ ที่ยังอยู่ในสภาพที่อ่อนแอ เพราะเพิ่งเสียแม่ไป และแม่เองก็ยังไม่ได้ที่ต้องจากลูก เพราะ “ผีแม่” ทั้งสามนั้นต่างก็จากไปอย่างกระชั้นชิด อย่างไรก็ตาม เมื่อลูก ๆ สามารถปรับตัวและรับสภาพกับการไม่มีแม่ได้แล้ว แม่ก็จะไป ถึงแม่ลูก ๆ จะยังอาศัยอาวรณ์อยู่ก็ตาม

สรุป “ผีแม่” จะมีจุดมุ่งหมายในการปรากฏตัวอย่างแน่ชัด คือ เพื่อดูแลลูก ๆ ของตน และจากไปเมื่อลูก ๆ สามารถดูแลตนเองได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ตอบรับกับค่านิยมชายเป็นใหญ่ กล่าวคือ แม่จะต้องเป็นผู้ที่เลี้ยงดูลูก แม้ตายไปแล้วก็ยังคงคอยดูแลเพื่อให้ลูกยังสามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยไม่มีแม่ และเมื่อลูก ๆ ดูแลตนเองได้แล้ว แต่พวกเขาก็ไม่ได้อยากให้ “ผีแม่” ของพวกเขาต้องจากไป และในบางครั้ง แม่ “ผีแม่” จะจากไปแล้ว แต่อำนาจของผีแม่ยังคงปรากฏอยู่ เนื่องจากยังมีผู้ที่สำนึกในบุญคุณของ “ผีแม่” ดูแลลูกแทน “ผีแม่” ให้

7.2 สถานที่

- สถานที่ในการปรากฏตัว

“ผีแม่” ส่วนใหญ่ แม้จะไม่สามารถปรากฏตัวได้ทุกที่ แต่เธอก็จะมีวิธีการแก้ไขให้ปัญหาผ่านไปได้ เช่น คุณนายพรทรัพย์ (จากเรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) ที่ไม่สามารถเข้าไปช่วยเหลือลูกชายจากการมอมยาได้เนื่องจากมียันต์แปะไว้ คุณนายจึงให้อรรมลเข้าช่วยเหลือ ดลวีร์แทน หรือการที่ อารีย์ (จากเรื่อง ห้องหูนุ่น) ไม่สามารถที่จะไปช่วยลูกของตนในสถานที่ต่าง ๆ เช่น ในกระท่อมกลางทุ่งที่ลูกสาวกำลังจะถูกข่มขืน แต่ก็จะมีหุ่นต่าง ๆ เข้ามาให้ความช่วยเหลือแทนตัวเธอและสามีเสมอ

สิ่งที่น่าสังเกต คือ อารีย์ (จากเรื่อง ห้องหูนุ่น) ไม่เคยออกไปช่วยเหลือลูก ๆ ของเธอนอกอาณาเขตบ้าน ทั้งนี้ น่าจะมาจาก บทบาทของ “แม่” ที่ต้องอยู่กับบ้าน นอกจากนี้ การปรากฏตัวของผีอารีย์ส่วนใหญ่ ก็มักจะปรากฏพร้อมกับสามีของเธอ ดังนั้น อำนาจส่วนใหญ่ที่ ผีอารีย์มีนั้น มักจะมีส่วนที่เกี่ยวกับสามีของเธอทั้งสิ้น ซึ่งหมายความว่า อำนาจของ “ผีแม่” ในกรณีของ อารีย์ขึ้นอยู่กับ ระบอบปิตาธิปไตยอย่างเห็นได้ชัด

- สถานที่ในการอยู่อาศัย

“ผีแม่” จะมีสถานที่อยู่อาศัยที่แน่นอน ทั้งหมดยังคงอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณบ้านของตนที่เคยอยู่เมื่อตอนมีชีวิต กล่าวคือ ทั้งคุณนายพรทรัพย์ (จากเรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) อารีย์ (จากเรื่อง ห้องหูนุ่น) และฉันทม (จากเรื่อง สุสานคนเป็น) ต่างก็อาศัยอยู่ในบริเวณบ้านของตน ทั้งนี้ แม้ว่า ศพของคุณนายพรทรัพย์จะอยู่อีกที่หนึ่งก็ตาม แต่คุณนายก็ยังคงอยู่ในบริเวณบ้าน แต่บริเวณบ้านของคุณนายฯ อาจขยายปริมาตรไปถึงสถานที่ที่เธอเป็นเจ้าของ ได้แก่ ในตลาด บ้านเช่า หรืออยู่บนดอย ทั้งนี้เป็นเพราะ “ผีแม่” ต้องการที่จะดูแลลูกของตนให้เหมือนกับตอนที่ตนเองยังไม่เสียชีวิต ซึ่งสถานที่ที่แม่และลูกจะใช้เวลาอยู่ด้วยกันมากที่สุด ก็คือ “บ้าน” ซึ่งเป็นทั้งสถานที่ที่สังคมสร้างให้เป็น “บ่อเกิดแห่งความรัก ความอบอุ่น”

- ในบ้าน

การที่อารีย์ (จากเรื่อง ห้องหุ่น) ใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในบ้าน เป็นเพราะเธออยู่ในนั้น มาตลอดทั้งชีวิต ส่วนล้นทม (จากเรื่อง สุสานคนเป็น) ที่อยู่ในบ้านเพราะเธอสามารถควบคุมทุกอย่างในบ้านได้ โดยใช้สุสานของตนที่อยู่ในบ้านเป็นเครื่องมือในการบริหารอำนาจ นอกจากนี้ ความหมายของ “สุสาน” สำหรับคนที่ตายแล้ว ก็คือบ้านนั่นเอง ดังนั้น หมายความว่า สถานที่ของ “ผู้หญิง” ที่จะมีอำนาจ ทั้งในตอนที่มีชีวิต และตอนที่ตายไปแล้วก็คือ “บ้าน” ของตนเอง แต่ “บ้าน” นี้เอง ที่เคยเป็นแหล่งบ่มเพาะอุดมการณ์ปิศาจไปโดยให้กับผู้หญิง หมายความว่า แม้ว่าตอนนี้ ตนเองจะมีอำนาจ และไม่ต้องกลัวที่จะต้องออกไปอยู่ภายนอกแล้วก็ตาม แต่ระบอบความคิดแบบ ปิศาจไปโดยยังฝังรากเข้าไปในความคิดและควบคุมผู้หญิง ไปถึงระดับจิตใจ โดยที่ “ผีแม่” เอง ก็ยังไม่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมนี้ได้ แต่อย่างไรก็ตาม “ผีแม่” ยังคงสามารถนำอำนาจของ “ความเป็นแม่” ที่อยู่แต่ในบ้านมาขยายขอบเขตของอำนาจตนเองได้ แม้จะจำกัดสถานที่ก็ตามที เช่น ล้นทม (จากเรื่อง สุสานคนเป็น) ใช้สุสานของตนเป็นที่สั่งสอนให้คนเป็นคนดี กลับตัวกลับใจ ซึ่งเป็นการขยายอำนาจของ “ผู้หญิง” ที่ก่อนหน้านี้จะเป็นผีนั้น แม้จะอยู่ในบ้านของตน หากแต่ไม่สามารถที่จะสั่งสอนคนได้เช่นนี้

การที่ “ผีแม่” อยู่ในสถานที่ของเธอเองนี้ “ผีแม่” ก็จะสามารถควบคุมความสงบเรียบร้อยภายในบ้านได้ทั้งหมด และถ้าใครไม่เชื่อฟังตามคำสั่งของเธอ คนนั้นก็จะต้องถูกลงโทษ แม้จะมีความพยายามต่อต้านอำนาจภายในบ้านเป็นบางครั้ง เช่น มีการนำหมอดีมาจับ “ผีแม่” ในบ้าน (จากเรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) แต่ “ผีแม่” จะสามารถจัดการได้ หากเหตุเกิดภายในบ้าน แต่ถ้าเป็นสถานที่ข้างนอก “ผีแม่” จะไม่สามารถจัดการได้ เช่น คุณนายพรทรัพย์ (จากเรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) ถูกจับตัวลงหม้อที่บ้านของหมอดีและอรกมลเข้าไปช่วยไว้ได้ทัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสถานที่ภายนอกนั้น ไม่ปลอดภัยสำหรับ “ผีแม่”

นอกจากนี้ ในบริเวณบ้าน ผู้ที่ไม่เชื่อฟังคำสั่งหรือต่อต้าน “ผีแม่” ก็ต้องถูกทำโทษ และถ้าไม่เชื่อฟัง บทลงโทษก็คือ “ความตาย” ทั้งนี้ “ผีแม่” อ้างว่า ทำไปเพื่อความถูกต้อง เช่น การที่ล้นทม (จากเรื่อง สุสานคนเป็น) ทำให้ชีพและรสสุคนธ์เสียชีวิต ไม่นับว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดกรรม เพราะล้นทมได้พยายามสั่งสอนให้ทั้งสองคนรู้จักกรรมดีและกรรมชั่ว ซึ่งหมายความว่า เมื่อผู้ที่เข้ามาอยู่ในบริเวณ “บ้าน” ของ “ผีแม่” ก็ต้องใช้กฎของ “ผีแม่” ในการกำหนดว่า สิ่งใดเป็นกรรม หรือ ไม่ใช่ “ผีแม่” จะเป็นผู้ตัดสินเอง

ดังนั้น จากบ้านที่เคยถูกมองว่า เป็นสถานที่กักขังผู้หญิงในระบอบปิศาจไปโดย หรือของสังคมนั้น เมื่อ “แม่” ได้ตายไปกลายเป็น “ผีแม่” “บ้าน” ก็ได้เปลี่ยนจากสถานที่ที่กักขังผู้หญิงไม่ให้มีอำนาจ กลายมาเป็นแหล่งอำนาจของ “ผีผู้หญิง” ดังจะเห็นได้ว่า เรื่องราวที่เกี่ยวกับอำนาจ

ต่าง ๆ ของ “ผีแม่” รวมทั้งชัยชนะที่ “ผีแม่” มีเหนือศัตรูของลูก ๆ ของเธอนั้น เกิดขึ้นภายในบ้าน กล่าวคือ พิไลตายอยู่ในบ้านเพราะถูกหุ่นต่าง ๆ หลอกหลอน (จากเรื่องห้องหุ่น), ลั่นทม (จากเรื่องสุสานคนเป็น) ทำให้ชีพและรสสุคนธ์เสียชีวิต โดยเริ่มใช้อำนาจของตนหลอกหลอนคนทั้งสองในขณะที่อยู่ในบ้าน

สรุปได้ว่า “บ้าน” เป็นแหล่งอำนาจเริ่มต้นของ “ผีแม่” ที่เธอเอาไว้ควบคุมทุกคนที่อยู่ในบ้าน ส่วนสถานที่ภายนอก แม้เธอจะไม่มีอำนาจมากก็ตาม แต่สามารถที่จะใช้บารมีของตนเข้าควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น อารีย์ (จากเรื่องห้องหุ่น) ที่ใช้บ้านเป็นแหล่งอำนาจเพราะมีห้องหุ่นอยู่ และลั่นทม (จากเรื่องสุสานคนเป็น) ที่ใช้บ้านเป็นสถานที่ตั้งโรงศพแก้ว และใช้สุสานนั้นในการหลอกหลอนคนที่ทำชั่ว รวมทั้งคุณนายพรทรัพย์ (จากเรื่องสะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเอี้ยน) ก็ใช้บ้านของตนเป็นสถานที่ในการสร้างมิตรภาพระหว่างตนเองกับคนรอบข้าง และมิตรภาพกับบรรดาผี ซึ่งเป็นอำนาจที่นำไปให้เธอพบความสุขในบ้านปลายที่แท้จริง

การที่ “ผีแม่” มีบ้านเป็นแหล่งอำนาจนี้ มีลักษณะคล้ายกับการใช้หลักเรื่องของกรรมมาอธิบาย กล่าวคือ ด้วย “ผีแม่” เคยทำกรรมดีกับคนที่อยู่ในบ้าน และบริเวณบ้าน เมื่อแม่เสียชีวิต คนเหล่านี้จึงมาตอบแทนกรรมดีของ “ผีแม่” ด้วยการดูแลลูกและในบางครั้งก็ดูแล “ผีแม่” เนื่องจากไม่สามารถช่วยเหลือตนเองเวลาอยู่นอกบ้านได้ ยิ่งไปกว่านั้น อำนาจที่ “ผีแม่” ใช้ภายในบ้านนั้นเป็นอำนาจทางพุทธที่ “ผีแม่” มีอำนาจในการชี้ผิด-ถูกต้องทุกคนที่อยู่ในบ้าน โดยที่การลงโทษนั้นบรรดาผู้ที่ “ผีแม่” เคยทำกรรมดีไว้ จะเป็นผู้ลงโทษผู้ที่ทำไม่ดีตามที่ “ผีแม่” บอก หรืออาจเป็นกรรมชั่วที่จะลงโทษคนเหล่านั้นเอง

8. ความสัมพันธ์ระหว่าง “ผีแม่” และ ตัวละครต่าง ๆ

8.1 ความสัมพันธ์ระหว่าง “ผีแม่” และ ตัวละครผู้หญิง

ตารางที่ 6.8

ความสัมพันธ์ระหว่าง “ผีแม่” กับ ตัวละครผู้หญิง

ชื่อตัวละคร	ความสัมพันธ์ดี	ความสัมพันธ์ไม่ดี
พรทรัพย์	อรกมล ลูกสะใภ้	ผู้หญิงที่พยายามยั่วยวนลูกชายตน
อารีย์	พรธรราย และ อัมรา ลูกสาว	พิไล ภรรยาเก่าของสามีและพวก
ลั่นทม	อุษา หลานสาว	รสสุคนธ์ ภรรยาใหม่ของสามีใหม่และพวก

ความสัมพันธ์ของ “ผีแม่” กับตัวละครหญิงต่าง ๆ จะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับตัวละครที่มีความใกล้ชิดกันเหมือนแม่กับลูก กล่าวคือ ทั้งอารีย์ (จากเรื่อง ห่องุ่น) และ ลั่นทม (จากเรื่อง สุสานคนเป็น) ต่างก็มีความสัมพันธ์ที่ดีลูกสาว หรือคนที่ตนเองเลี้ยงมาเหมือนกับเป็นลูกสาวของตนตลอดทั้งเรื่อง เช่น ในเรื่องห่องุ่น การที่พรรณรายซึ่งเป็นลูกเลี้ยง ทะเลาะกับอัมรา ซึ่งเป็นลูกสาวอารีย์เลือกที่จะไม่เข้าไปทำโทษลูกเลี้ยง ทั้ง ๆ ที่ลูกเลี้ยงเป็นฝ่ายผิด เพราะเชื่ออยู่เสมอว่าเธอจะสามารถกลับตัวได้ในที่สุด ทั้งนี้เนื่องมาจากลักษณะของตัวละคร “ผีแม่” ที่มี “ความเป็นแม่” ตามแบบที่สังคมแบบปิตาธิปไตยต้องการ ปลูกฝังให้ “แม่” ต้องมีความรักให้กับลูกอย่างไม่เงื่อนไข ในเรื่องนี้เรื่อง ห่องุ่น แม่ลูกเลี้ยงจะทำร้ายลูกสาวแท้ ๆ ของอารีย์ แต่เธอก็ยังคงรักและพยายามไม่ทำร้ายลูกเลี้ยงเพราะเธอก็รักลูกเลี้ยงเหมือนลูกของเธอคนหนึ่ง

ในเรื่องสะใภ้ชาลี แม่ย่าเฮี้ยน ในช่วงแรกคุณนายพรทรัพย์ ก็มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีกับอรกมล ลูกสะใภ้ของตน เพราะคุณนายพรทรัพย์รักลูกชายมากจนไม่ชอบผู้หญิงทุกคนที่เข้าใกล้ลูกชายของตน แต่ในที่สุด เมื่อคุณนายเห็นความดีของอรกมล เธอก็รักอรกมลเหมือนเป็นลูกสาวคนหนึ่งเช่นกัน ดังนั้น ความสัมพันธ์ที่ดีของ “ผีแม่” จะเกิดเฉพาะกับผู้ที่ใกล้ชิดเหมือนลูก ทั้งนี้เพราะเป็น “แม่” บทบาทหน้าที่หลักของ “ผีแม่” ส่วนใหญ่จึงเป็นการดูแลใกล้ชิดลูกและความสัมพันธ์ระหว่างอรกมล และคุณนาย ก็เป็นแบบพึ่งพาอาศัยและความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้หญิง

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ของ “ผีแม่” กับตัวละครหญิงอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีเป็นเพราะเธอเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อความสุขของลูก ๆ “ผีแม่” และเมื่อจุดมุ่งหมายของ “ผีแม่” คือดูแลบุตรหลานของตนให้ดีที่สุด ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจที่ “ผีแม่” ต้องพยายามกำจัดคนเหล่านี้ไปโดยที่คนเหล่านี้จะถูกตัดสินชะตากรรมจาก “ผีแม่” โดยที่ “ผีแม่” จะตัดสินจากการกระทำ ว่าพวกเขาได้กลับใจมาทำดีต่อลูก ๆ ของเธอแล้วหรือไม่ ซึ่งหมายความว่า หากคนคนนั้นได้ให้สิ่งที่ “ผีแม่” ก็จะไม่ถูกลงโทษ เช่น ลั่นทม (จากเรื่อง สุสานคนเป็น) มีความหวังใญ่อุษา เพราะอุษาถูกภรรยาใหม่ของสามีใหม่ที่ชั่วร้ายแกล้งและพยายามทำร้าย แม่ลั่นทมจะพยายามสั่งสอนรสสุคนธ์ให้รู้จักกรรมดี หรือให้หยุดรังแกหลานสาวของตน แต่เมื่อรสสุคนธ์ไม่ยอมหยุด ลั่นทมจึงสั่งสอนรสสุคนธ์จนเธอตายในที่สุด แต่ลั่นทมสามารถฆ่าเธอได้ โดยไม่มีความผิด เพราะ ที่เธอทำไปทั้งหมดก็เพื่อให้รสสุคนธ์รู้จักการทำดีเท่านั้น

จึงเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ของ “ผีแม่” กับผู้หญิงนั้น หากเป็นลูกของตน เธอก็จะดีด้วย และหากเป็นผู้ที่ขัดความสุขของลูก ๆ นั้น เธอก็จะสั่งสอนพวกเขา โดยที่ใช้อำนาจของ “กรรม” มาเป็นเครื่องมือว่าใครที่เธอควรสั่งสอน และสั่งสอนถึงในระดับใด

8.2 ความสัมพันธ์ระหว่าง “ผีแม่” กับตัวละครผู้ชาย

ตารางที่ 6.9

ความสัมพันธ์ระหว่าง “ผีแม่” กับ ตัวละครผู้ชาย

ชื่อตัวละคร	ความสัมพันธ์ดี	ความสัมพันธ์ไม่ดี
พรทรัพย์	ลูกชาย	คนอื่น ๆ
อารีย์	ลูกชาย	ผู้ที่พยายามทำร้ายลูกของตน
ล้นทม	ธารินทร์ คนรักของอุษาและพ่อของธารินทร์	ซีพ สามีของล้นทม

- ผู้ที่มีความสัมพันธ์ดี

ชายที่มีความสัมพันธ์กับ “ผีแม่” จะเป็นกลุ่มของลูก ๆ หรือผู้ที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกหลานของ “ผีแม่” ทั้งสิ้น เช่น ดลรวีร์ (จากเรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) ซึ่งเขาเองเป็นศูนย์กลางชีวิตของคุณนาย และ อ้อด ซึ่งเป็นลูกชายคนเดียวของอารีย์ (จากเรื่อง ห้องหูนุ่น) ส่วน ในกรณีของ ล้นทม (จากเรื่อง สุสานคนเป็น) นั้น คนรักของอุษาและครอบครัวของเขามีความสัมพันธ์ที่ดีกับล้นทม ซึ่งก็นับว่าเป็นคนที่อยู่ฝ่ายเดียวกันกับหลานสาวของล้นทม ซึ่งหมายความว่า การที่ “ผีแม่” มีความสัมพันธ์ดีกับใครนั้น เป้าหมายหลักจะอยู่ที่ตัวของลูก กล่าวคือ หากลูกชอบใคร แม่ก็จะสนับสนุนด้วย และหากใครที่เป็นศัตรูกับลูก แม่ก็จะพยายามกำจัดคนเหล่านั้นให้ออกไปจากชีวิตของลูกตน

- ผู้ที่มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดี

ชายที่มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีนั้น ส่วนมากจะเป็นผู้ที่ทำให้ลูก ๆ ของ “ผีแม่” ไม่มีความสุข เช่น พงษ์ (จากเรื่อง ห้องหูนุ่น) ญาติของพีไล ภรรยาเก่าของสามีอารีย์ที่เข้ามารังแกลูก ๆ ของอารีย์และพยายามข่มขืนลูกของเธอ และยังมีพวกที่คอยทำร้าย “ผีแม่” อีก เช่น ในกรณีของคุณนายพรทรัพย์ (จากเรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) ก็มีหมอผีที่มาจับวิญญาณของคุณนายใส่หม้อ ซึ่งเป็นพวกที่พยายามทำร้ายคุณนาย หากแต่ไม่ได้ทำร้ายลูกของคุณนาย แต่เมื่อทำให้คุณนายเจ็บปวด เขาก็ต้องได้รับผลจากการกระทำนั้น นอกจากนี้ ยังมีกรณีของ ซีพ (จากเรื่อง สุสานคนเป็น) ที่จ้างวานผู้อื่นไปฆ่าล้นทม ซึ่งเป็นภรรยาของตน รวมทั้งเขาเองยังพยายามบังคับให้อุษามาเป็นภรรยาของตนอีก จึงทำให้เขาเป็นทั้งผู้ที่ทำให้อุษาไม่มีความสุข และ ทำให้ล้นทมเจ็บปวด และแม้ว่าล้นทมจะพยายามทำให้เขาสำนึกผิดและกลับตัวเป็นคนดีแล้วก็ตาม แต่เขาก็ยังไม่ยอมกลับใจ ดังนั้น โทษของซีพที่จะได้รับจากล้นทม คือ ความตาย โดยที่ ล้นทม มีสิทธิฆ่าเขา เพราะ

เขาเป็นผู้ที่มีจิตใจบาปและไม่สามารถกลับตัวได้ จึงต้องถูกกำจัดออกไปจากสังคม หรือจริง ๆ แล้ว ก็คือ กำจัดออกไปจากชีวิตของอุษา ซึ่งการกำจัดชีพนี้ ก็เป็นหน้าที่ของ “ผีแม่” ที่จะทำให้ลูก ๆ ของตนมีความสุขเช่นกัน

ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับ “ผีแม่” จึงไม่ต่างจากความสัมพันธ์ระหว่างผีแม่และผู้หญิง เพราะความสัมพันธ์ทั้งหมดนั้น ตั้งอยู่บนบรรทัดฐานความคิดเรื่อง “ความสุข” ของลูก และของตนเท่านั้น แต่ด้วยความคิดนี้มีพื้นฐานมาจาก “กฎแห่งกรรม” ทางพุทธศาสนา ดังนั้น การใช้อำนาจของ “ผีแม่” ในการที่จะลงโทษผู้ที่มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีกับ “ผีแม่” จึงกลายเป็นเรื่อง “กฎแห่งกรรม” และทำให้การตัดสินใครว่า ผิด-ถูก ของ “ผีแม่” นั้น มีความชอบธรรม

8.3 ความสัมพันธ์ระหว่าง “ผีแม่” กับตัวละครผีผู้หญิง และ ผีผู้ชาย

ตารางที่ 6.10

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร “ผีแม่” กับ ผีผู้หญิง และ ผีผู้ชาย

ชื่อตัวละคร	ความสัมพันธ์ดี	ความสัมพันธ์ไม่ดี
พรทรัพย์	ผีนางตานี, ผีเจ้าที และ ผีเด็ก	-
อารีย์	ผีหุ่นต่าง ๆ	-
ล้นทม	-	-

ความสัมพันธ์ระหว่าง “ผีแม่” และ ผีอื่น ๆ นั้น เป็นความสัมพันธ์ที่ดีทั้งหมด ทั้งนี้ เพราะ ตลอดทั้งเรื่อง ละครได้แสดงให้เห็นว่า “ผีแม่” เป็นผู้ที่ชอบทำบุญกุศล เช่น ในกรณีของคุณนายพรทรัพย์ (จากเรื่อง สะใภ้ชาลี แม่ย่าเฮี้ยน) ที่แม่ในขณะที่มีชีวิตอยู่ จะตระหนี่ไปบ้าง หากแต่เมื่อตายไปแล้วก็ได้เข้าใจความเป็นอยู่ของบรรดาผีมากขึ้น จึงทำบุญมากขึ้น ซึ่งทำให้เธอเข้ากับบรรดาผีได้ เพราะเธอทำให้ผีเหล่านี้มีอาหารการกิน และ มีความเป็นอยู่สุขสบายมากขึ้น จนในบางครั้ง คุณนายก็มีอำนาจเหนือผีเหล่านี้ด้วย

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่าง “อารีย์” กับ ผีหุ่นต่าง ๆ (จากเรื่อง ห่องหุ่น) ที่คอยให้ความช่วยเหลือด้วยการดูแลลูก ๆ ของเธอในสถานที่ต่าง ๆ แทนตัวเธอนั้น เป็นเพราะอารีย์และสามี เคยช่วยดวงวิญญาณเหล่านี้ไม่ให้เป็นวิญญาณเวร่อน ดังนั้น วิญญาณเหล่านี้จึงสำนึกบุญคุณของทั้งสองเป็นอย่างมาก โดยที่จะสังเกตได้ว่า ตลอดทั้งเรื่องอารีย์และสามีพยายามเตือนหุ่นว่าไม่ให้เข้าไปแก้แค้น หรือทำร้ายพิไลและพรรคพวก เพราะจะก่อให้เกิดกรรมมากขึ้น แต่หุ่นเหล่านี้ก็ไม่เชื่อ

ตามนั้น เพราะรู้สำนึกถึงบุญคุณของทั้งสองมากกว่าจะกลัวเรื่องบาปกรรม ซึ่งหมายความว่า “ผีแม่” มีอำนาจในการที่จะกำหนดชีวิตของหุ่นเหล่านี้ มากกว่ากฎแห่งกรรม

สรุป ความสัมพันธ์ระหว่าง “ผีแม่” และ ตัวละครอื่น ๆ

“ผีแม่” มักจะมีความสัมพันธ์ที่ดี กับตัวละครที่ดีกับตนเองและลูก เพราะเป้าหมายหลักของ “ผีแม่” ที่ยังคงอยู่ในโลก ก็เพื่อให้ลูกมีความสุข ดังนั้น ตัวละครที่ขัดกับความสุขของลูก จึงนับว่าเป็นตัวละครที่มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีกับ “ผีแม่” นอกจากนี้ ตัวละครที่มักจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับ “ผีแม่” นั้น มักจะเป็นตัวละครลูก หรือตัวละครที่เป็นคนรักของลูก จึงเข้าข่ายว่า เมื่อลูกรักใคร่ หรือใคร่ที่ทำให้ลูกมีความสุข แม่ก็มีความสุขด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะคนคนนั้นอาจจะทำให้ลูก ๆ ทะเลาะกันเองก็ตาม

ความสัมพันธ์ของ “ผีแม่” กับตัวละครทั้งหมด ยกเว้นตัวละครที่เป็นลูก จะเป็นผู้ที่อยู่ใต้อำนาจของ “ผีแม่” ทั้งสิ้น ทั้งนี้ เพราะ หาก “ผีแม่” ไม่พอใจผู้ใด หรือผิดใจใครก็ตาม “ผีแม่” ก็จะสามารถใช้กฎแห่งกรรมในการชี้ชะตาว่าคนผู้นั้นควรถูกลงโทษ เพราะได้ทำกรรมชั่วไว้ได้อย่างชอบธรรม เพราะในละครทุกเรื่อง จะแสดงให้เห็นว่า “ผีแม่” จะเป็นผู้ที่อยู่ในศีลในธรรม ชอบช่วยเหลือผู้อื่น มีความเมตตาสูง ดังนั้น จึงเป็นภาพตัวแทนของพุทธศาสนา ซึ่งหมายความว่า “ผีแม่” ก็ได้ใช้อำนาจของพุทธศาสนามาสร้างอำนาจให้ตนเองเพื่อทำให้ลูกของตนมีความสุข

ทั้งนี้ เมื่อนำความสัมพันธ์ของ “ผีแม่” กับตัวละครต่าง ๆ เปรียบเทียบกับ “ผีผู้หญิง” คนอื่น ๆ จะพบว่า “ผีแม่” จะมีอำนาจในความสัมพันธ์กับตัวละครต่าง ๆ มากกว่า “ผีผู้หญิง” แบบอื่น ทั้งนี้ เป็นเพราะ “ผีแม่” ไม่ต้องรอคอยการปลดปล่อยจากตัวละครอื่น ๆ อีกทั้งหากมีตัวละครใดที่พยายามทำให้ “ผีแม่” ต้องจากไปก่อนเวลาที่เธอต้องการ เธอก็สามารถที่จะหลีกเลี่ยงหรือต่อรองได้ ดังนั้น เธอจึงไม่ต้องอยู่ใต้อาณัติของตัวละครใด ๆ ในเรื่อง

9. จุดจบ

จุดจบของ “ผีแม่” ทุกคน คือ กลับไปอยู่ในที่ที่ตนเองควรจะไป ทั้งนี้ ช่วงเวลาที่ผีแม่จะกลับไป ก็คือ เมื่อลูกของ “ผีแม่” สามารถที่จะมีชีวิตอยู่ได้ด้วยตัวเองแล้วเท่านั้น ไม่มีใครสามารถที่จะกำจัด “ผีแม่” หรือจองจำ “ผีแม่” ได้ เพราะ “ผีแม่” เท่านั้นที่จะเป็นผู้เลือกว่าเมื่อใดที่ตนควรจะอยู่หรือไป ซึ่งทางเลือกในการที่ “ผีแม่” จะไปนั้น มีดังนี้

ตารางที่ 6.11
จุดจบของ “ผีแม่”

ตัวละคร	มีจุดจบเมื่อใด	จุดจบอย่างไร
คุณนายพรทรัพย์	เมื่อลูกได้ภรรยาแบบที่ตนพอใจ	นำศพไปบำเพ็ญกุศลอย่างถูกต้อง
ลั่นทม	เมื่อสามีและภรรยาใหม่ตาย	พาสามีตายไปอยู่ที่สุสานด้วยกันได้
อารีย์	เมื่อลูก ๆ สามารถอยู่กันเองได้	เมื่อทำบุญส่งวิญญาณให้

ตามตารางที่ 6.10 จะเห็นได้ว่า “ผีแม่” นั้น จะถูกกำจัดให้ออกไปจากโลกนี้ได้ก็ต่อเมื่อ มีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องเท่านั้น ซึ่งก่อนหน้าที่ “ผีแม่” จะจากไปนั้น เคยมีผู้ที่ยพยายามให้ “ผีแม่” ไปสู่สุคติก่อนที่ “ผีแม่” จะบรรลุนิยามหมายของการอยู่บนโลก เช่น ในเรื่องสะก๊ำซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน มีหลายครั้งที่ตัวละครอื่น ๆ พยายามพรากคุณนาย ไปจากลูกก่อนที่คุณนาย ต้องการ หรือ ก่อนที่เรื่องราวทุกอย่างจะลงตัว เช่น มียมบาลมาเรียกตัวไป แต่คุณนายก็พยายามต่อรองกับยมบาล หรือการที่อมรรัตน์ให้หมอมณีจับวิญญาณของคุณนายลงหม้อ แต่อภิมลก็มาช่วยไว้ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้พิสูจน์ว่า ไม่มีสิ่งใดจะมาพรากคุณนายไปจากลูกได้ หากคุณนายไม่ยินยอม “ผีแม่” ต้องบรรลุนิยามหมายที่ตนต้องการ คือให้ลูกหลานมีความสุข จึงจะไปอยู่ในที่ที่ควรไป ซึ่งเป็น การแสดงให้เห็นการต่อรองทางอำนาจของ “ผีแม่” ที่เกิดขึ้น ว่าแม้ “ผีแม่” ต้องฟังศาสนาในการไปสู่สุคติ แต่ “ผีแม่” เองก็มีอำนาจพอที่จะหยุดยั้งไม่ให้ตนต้องไปสู่สุคติได้เช่นกัน ซึ่งอำนาจในการเลือกเวลาที่จะไปหรือไม่ไปของ “ผีแม่” นั้น แตกต่างจาก “ผีอรัก” และ “ผีจำยอม” ที่ต้องถูกพรากจากชายคนรักไปทั้งที่ตนเองไม่ต้องการ หรือต้องถูกจากโลกนี้ไป เพราะได้รับการปลดปล่อย

อย่างไรก็ตาม ในตอนท้ายของละคร “ผีแม่” ต้องจากลูกไป ทั้งนี้ เมื่อ “ผีแม่” เป็นตัวแทนของพุทธศาสนา ดังนั้น การที่ “ผีแม่” จากลูกไป จึงไม่ใช่การจากลาธรรมดา แต่เป็นการบอกถึงการละแล้วซึ่งทุกสิ่ง โดยสามารถปล่อยวางเรื่องลูกได้ แม้พวกเขาจะเป็นสิ่งที่มีค่าที่สุดในชีวิตของ “ผีแม่” ก็ตาม

10. อำนาจของ “ผีแม่”

โดยส่วนมากแล้ว “ผู้หญิง” มักจะถูกแยกให้ออกจากบริบทของศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ภาพตัวแทนของพุทธศาสนา” เพราะตลอดมา “ผู้หญิง” มักถูกมองว่าเป็น “มารศาสนา” เสมอ ยิ่งไปกว่านั้น “ผี” ก็เป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับพุทธด้วย ดังนั้น จึงน่าแปลกใจที่เมื่อ “ผี” มารวมกับ “ผู้หญิง”

และ “ความเป็นแม่” แล้วกลับกลายเป็นตัวแทนของ “อำนาจทางพุทธ” ทั้งนี้ “ความเป็นแม่” ที่ละครสร้างขึ้นจึงเป็นตัวที่เชื่อมความสัมพันธ์ของสิ่งเหล่านี้ และได้ทำให้ ผู้หญิงมีอำนาจและมีคุณค่าในทางพุทธศาสนามากขึ้น ซึ่งการประกอบสร้าง โครงสร้างอำนาจของ “ผีแม่” ที่เป็นตัวแทนพุทธนั้นมีลักษณะเป็นดังนี้

ในละคร “ผีแม่” ทุกเรื่อง จะมีการปูเรื่องไว้แต่ต้นว่า ก่อนที่ “ผีแม่” ทุกตนจะตาย เธอเหล่านี้มักจะเป็นคนดี เป็นแม่ที่ดี เป็นที่นับถือของคนทั่วไป และเป็นคนชอบทำบุญ เข้าวัด ทำให้คนดูเข้าใจได้ว่า “ผีแม่” เป็นตัวแทนสัญลักษณ์ของ “คนดี” ที่นับถือพุทธศาสนา ดังนั้น เมื่อผีแม่ตายไป และมี “อำนาจ” อำนาจของ “ผีแม่” จึงเป็นอำนาจในทางที่ดี และเป็นอำนาจในทางพุทธ

ในที่นี้ ผู้วิจัยใช้เรื่อง ความคิดแบบขั้วตรงข้าม (Binary Opposition) มาอธิบายความเป็น “ผีแม่” และอำนาจของ “ผีแม่” ดังนี้

หญิง	ชาย
ผี (id)	คน (ego/self)
ไสยศาสตร์	ศาสนาพุทธ
อำนาจในทางลบ	อำนาจในทางบวก

เราจะเห็นขั้วอำนาจที่ตรงข้ามกัน ที่ผสมกันเป็น “ผีแม่” กล่าวคือ คุณสมบัตินี้ “ผู้หญิง” เป็นผี แต่ใช้อำนาจทางศาสนาพุทธ และ ใช้อำนาจในทางบวก ซึ่งสิ่งที่ทำให้ “ผีแม่” ก้าวข้ามผ่าน Binary Opposition ได้ คือ “ความเป็นแม่”

อย่างไรก็ตาม การที่จะได้มาซึ่งอำนาจนั้น แม้ “ผีแม่” ต้องประพฤติดตนเป็นคนดีและรักลูก หากแต่ในบางครั้ง เพื่อให้ลูกของตนสามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข “ผีแม่” ก็อาจต้องกำจัดผู้ที่ปองร้ายลูกของเธอ

ยิ่งไปกว่านั้น อำนาจของ “ผีแม่” จะมีมากจนเห็นได้ชัดเมื่อ “ผีแม่” จะต้องไปจากโลกนี้ เพราะแม้ “ผีแม่” ต้องพึ่งพาผู้อื่น เช่น ต้องทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ (จากเรื่อง ห่องหุ่น) หรือต้องเอาศพของ “ผีแม่” ทำพิธีดังที่เธอต้องการ (จากเรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) แต่หาก “ผีแม่” ยังไม่วางใจว่าลูกของตนสามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขแล้ว แม้จะมียมบาลมาตามตัวไป (จากเรื่องสะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน) ก็ไม่สามารถที่จะพาวิญญาณของ “ผีแม่” ไปได้ เพราะ ผู้ที่กำหนดว่า “ผีแม่” ควรได้รับการปลดปล่อยเมื่อใด ก็คือ ตัวของ “ผีแม่” เอง จึงทำให้เห็นว่า “ผีแม่” นั้นมีอำนาจและอำนาจจะยังคงอยู่กับเธอตราบเท่าที่เธอยังคงดูแลลูกอยู่นั่นเอง

การที่ละครได้ประกอบสร้าง “ความเป็นแม่” ให้ใช้อำนาจในทางบวก และใช้ศาสนาเป็นแก่นของอำนาจนั้น เป็นความพยายามขัดเกลา “แม่” ในสังคมจริง ๆ ให้ทำความดี และยึดมั่นในพุทธศาสนา เพราะหากไม่ทำเช่นนั้นแล้ว ก็จะไม่ได้รับอำนาจที่คอยช่วยเหลือให้ตนบรรลุเป้าหมาย

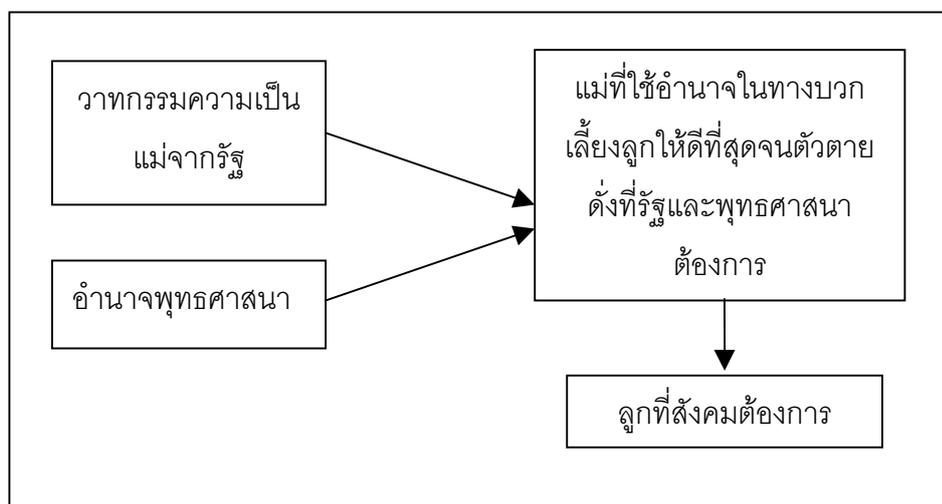
ดั่งที่ “ผีแม่” ได้รับ จึงเป็นการประกอบสร้างภาพให้ผู้หญิงมีอำนาจ เพื่อที่จะดำรงระบบปีศาจไปตย หรือ พุทธศาสนาไว้ แต่ไม่ได้หมายความว่า การดำรงอยู่ของ พุทธศาสนาและ ระบบปีศาจไปตย จะเป็นผลร้ายกับผู้หญิง เพราะ อำนาจที่ “ผีแม่” ได้มานั้นทำให้ผู้หญิงมีอำนาจมากยิ่งขึ้น และยังเป็นอำนาจในด้านดีด้วย ซึ่งหมายความว่า “ผีแม่” เป็นผีที่มีอำนาจและได้รับการยกย่อง ซึ่งแตกต่างจาก “ผีผู้หญิง” ประเภทอื่น ๆ ที่แม้ว่าจะมีอำนาจมาก หากแต่อำนาจเหล่านั้น จะเป็นอำนาจในทางลบ และเธอเหล่านั้นมักไม่เป็นที่ต้องการของคนทั่วไป ยิ่งไปกว่านั้นเธอเหล่านั้นก็ไม่สามารถที่จะปลดปล่อยตนเองได้ด้วย จึงทำให้เห็นว่า “ผีแม่” เป็น “ผีผู้หญิง” ที่มีอำนาจมากกว่า “ผีผู้หญิง” แบบอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม “ผีแม่” ก็ยังคงต้องขึ้นอยู่กับพุทธศาสนาและปีศาจไปตยเมื่อจะต้องไปเกิดใหม่ หากแต่ “ผีแม่” สามารถที่จะจัดการกับอำนาจทั้งสองได้ โดยที่ทำให้ทั้งตนเองและอำนาจทั้งปีศาจไปตย และ พุทธศาสนานั้น ได้ประโยชน์ด้วยกันทั้งหมด ดังนั้น “ผีแม่” จึงเป็นตัวอย่างการดำรงอยู่อย่างสงบสุข และพึงพากันทั้งอำนาจปีศาจไปตย และความเป็นแม่

11. การกักขังและปลดปล่อย “ผีแม่”

การกักขังและปลดปล่อย “ผีแม่” ในละครจะมีลักษณะที่เป็นเหมือนกับ “แม่ตัวอย่าง” ที่รัฐสร้างขึ้น กล่าวคือ เป็นหญิงผู้ทุ่มเททำทุกอย่างเพื่อให้ลูกตนเป็นคนดี และรักลูกมากจนตัวตาย ก็ยังคงรักและเป็นห่วง โดยเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของผู้ที่เป็น “แม่” คือ “ลูก” เท่านั้น เช่นเดียวกันกับ “ผีแม่” ซึ่งจริง ๆ แล้วเป็นกลไกในการควบคุมผู้หญิงที่เป็นแม่ผ่านทางงานละคร ตามแผนภาพที่ 6.1

แผนภาพที่ 6.1
การกักขังและปลดปล่อย “ผีแม่”

จากแผนภาพที่ 6.1 แสดงให้เห็นว่า การการกักขังและปลดปล่อย “ผีแม่” เกิดขึ้นจากวาทกรรม “ความเป็นแม่” จากรัฐ ร่วมกับอำนาจของพุทธศาสนา ซึ่งทำให้เป็นแม่ที่สามารถเลี้ยงลูกได้เป็นที่ถูกใจของสังคม หรือระบบปีตาธิปไตย จะได้อำนาจของ “ผีแม่” ด้วย

ทั้งนี้ ในกรณีของ ภาพตัวแทน “ผีแม่” เราจะเห็นวิธีการประกอบสร้างของ “ผีแม่” ที่ประนีประนอมกับทุกอำนาจ กล่าวคือ ในขณะที่ “ผีแม่” ดำเนินชีวิตในการเป็น “แม่ที่ดี” ซึ่งเป็นการทำหน้าที่ตามที่ อำนาจรัฐ และ พุทธศาสนาต้องการ แต่ในขณะเดียวกัน “ผีแม่” ก็ได้สร้างตัวตนของเธอขึ้นมา โดยที่ตัวตนที่เธอสร้างขึ้นนั้น อาจจะขัดกับชนบของตัวละครผู้หญิงที่ดีในละครโทรทัศน์ แต่ไม่ขัดกับหน้าที่ “แม่ที่ดี” เช่น ฆ่าคนตายและเอาวิญญาณของสามีมาอยู่กับตน แต่การฆ่าสามีนั้นก็ช่วยให้ลูกหลานของเธอมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขมากยิ่งขึ้น และเป็นเพราะสามีของเธอเป็นคนที่ไม่สามารถกลับตัวเป็นคนดีได้ (จากเรื่องสุสานคนเป็น) หรือการที่คุณนายพรทรัพย์ กีดกันผู้หญิงให้ออกไปจากชีวิตลูกชาย เพราะว่าหวงลูกนั้น ก็เป็นการกระทำที่ไม่ขัดกับการเป็น “แม่ที่ดี” ที่คอยเลี้ยงดูลูก เพราะในที่สุด ละครก็ได้ทำให้เห็นว่า ผู้หญิงที่เป็นคนไม่ดี จะไม่สามารถเข้ากับคุณนายได้ ส่วนคนที่เหมาะสมกับดลรวีร์ (ลูกของคุณนายพรทรัพย์) แม่จะเคยถูกคุณนาย กีดกันและทำไม่ดีต่าง ๆ มากมาย แต่ในที่สุด ก็สามารถอยู่กับทั้งคุณนายและดลรวีร์ได้อย่างมีความสุข ดังนั้น การกระทำของคุณนาย จึงไม่ขัดกับความเป็น “แม่ที่ดี”

ดังนั้น การที่พวกเธอถูกกักขังจาก วาทกรรมความเป็นแม่จากรัฐ และพุทธศาสนา จึงไม่ใช่การกักขังที่โดนทรมาน หรืออวันที่จะปลดปล่อย เหมือน “ผีผู้หญิง” แบบอื่น ๆ หากแต่เป็น

“หน้าที่” ที่ “ผีแม่” ทุกคนเต็มใจที่จะทำให้ลูก ๆ ของเธอก่อนที่จะต้องจากไป และการจากไปนี้ จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ “ผีแม่” พึงใจแล้วเท่านั้น

12. สรุป

เมื่อผู้วิจัยวิเคราะห์ตัวละคร “ผีแม่” แล้ว พบว่า การใช้อำนาจของ “ผีแม่” นั้น เป็นการใช้อำนาจของพุทธศาสนา และอำนาจรัฐ ที่ผู้หญิงสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์กับตนเองได้ในอุดมการณ์ “ความเป็นแม่” ซึ่งอำนาจนี้ทำให้การกักขังและ ปลดปล่อย “ผีแม่” แตกต่างจาก “ผีผู้หญิง” แบบอื่น ๆ เพราะ แม้ว่า “ผีแม่” จะถูกกำหนดให้ต้องดูแลลูกให้ได้ดีตามที่รัฐต้องการ หากแต่การดูแลลูกให้ได้ดีนั้น ก็เป็นสิ่งที่ “ผีแม่” ทุกคนเต็มใจที่จะทำ จึงทำให้การกักขังนี้ เป็นไปเพราะ “ผีแม่” ยินยอมพร้อมใจเอง เพราะในตอนท้าย ผู้ที่จะตัดสินใจว่าถึงเวลาที่ “ผีแม่” จะไปสู่สุคติแล้วหรือไม่ ก็คือ “ผีแม่” เอง จึงหมายความว่า แม่ “ผีแม่” จะต้องอาศัยอำนาจจากรัฐและพุทธศาสนา หากแต่เธอก็สามารถที่จะเลือกเวลาที่จะสละอำนาจ หรือยังอยู่ในอำนาจต่อไปได้ ด้วยการต่อสู้ของเธอ เช่น ความพยายามหลบหลีก หรือต่อรอง หรือ พยายามที่จะอยู่ในร่างของหุ่น เพื่อที่จะได้ไม่ต้องเป็นวิญญาณเร่ร่อนเพื่อให้ยมบาลจับตัวไป

ยิ่งไปกว่านั้น อำนาจที่ “ผีแม่” มีในขณะที่เป็น “ผีแม่” ก็คืออำนาจในทางบวก ซึ่งแม้ในบางครั้ง “ผีแม่” จะใช้อำนาจในทางลบบ้าง แต่ด้วยว่า การใช้อำนาจนั้นไม่ขัดกับบทบาทความเป็น “แม่ที่ดี” ดังนั้น “ผีแม่” จึงยังใช้อำนาจของพุทธซึ่งแสดงออกมาเป็นอำนาจที่ดี และสามารถนำอำนาจนั้นมาใช้ประโยชน์ให้กับตนเองได้